

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav translatologie

Diplomová práce

Mgr. Alena Pohludková

**Převod mluvních aktů ohrožujících tvář na příkladu
simultánního tlumočení projevů v Evropském parlamentu**

The transfer of face-threatening acts in simultaneous interpreting of speeches
from the European Parliament

Praha 2020

Vedoucí práce: PhDr. Petra Mračková Vavroušová, Ph.D.

Poděkování:

Ráda bych poděkovala PhDr. Petře Mračkové Vavroušové, Ph.D., za její neskonalou ochotu a cenné rady a také prof. PhDr. Ivaně Čenkové, CSc., za její pomoc při zpracování zkoumaných nahrávek.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 7. června 2020

Mgr. Alena Pohludková

Abstrakt

Tato teoreticko-empirická práce zkoumá, jak tlumočníci při simultánním tlumočení převádí mluvní akty ohrožující tvář (angl. *face threatening acts*, nebo-li FTA). Za tímto účelem jsme zkoumali převod FTA, které jsme identifikovali v projevech španělských rodilých mluvčích na plenárních zasedáních Evropského parlamentu, do češtiny a angličtiny. K výzkumu nás přivedla studie Cédrica Magnifica a Barta Defrancqa z Univerzity v Gentu „Impoliteness in Interpreting: A Question of Gender?“ na podobné téma. Autoři ve své studii zkoumají na převodu francouzských projevů z plenárních zasedání Evropského parlamentu do angličtiny a nizozemštiny, zda tlumočníci skutečně pracují s tváří – pod čímž rozumí oslabování (potenciálních) FTA. My jsme v naší práci hledali odpověď na obecnější výzkumnou otázku: „Jak simultánní tlumočníci při tlumočení plén EP pracují s akty ohrožujícími tvář?“ Zkoumání převodu FTA na dvou jazykových párech nám navíc umožňuje nahlédnout, zda na práci s tváří mají vliv kulturní normy spojené s jazykovou komunitou cílového jazyka. Přestože se některé naše výsledky podobají výsledkům Magnifica a Defrancqa, jiné se výrazně liší. Magnifico a Defrancq zjistili, že se anglická kabina při převodu FTA z francouzštiny řídí odlišnými normami než kabina nizozemská. Naše zjištění naopak ukazují, že česká i anglická kabina při převodu FTA ze španělštiny pracují s ohrožením tváře adresáta velmi podobně. Domníváme se, že rozdíly v práci s tváří mezi českou a anglickou kabinou, které jsme zaznamenali, vysvětluje lépe rozdílná povaha cílových jazyků spíše než kulturní normy jazykových komunit.

Klíčová slova: zdvořilost, nezdvořilost, tvář, mluvní akty ohrožující tvář, simultánní tlumočení, kulturní normy, jazyková komunita, odborná komunita, Evropský parlament, plenární zasedání

Abstract

This theoretical-empirical paper researches how simultaneous interpreters work with face threatening acts (FTAs). For this purpose we researched how FTAs that we identified in speeches given by native Spanish speakers at the European Parliament's plenary sittings are interpreted into Czech and English. This paper has been inspired by the study of Cédric Magnifico and Bart Defrancq from the University of Ghent „Impoliteness in Interpreting: A Question of Gender?“ in which they carry out a similar research. In their study the authors research the simultaneous interpretation of French speeches given at the European Parliament's plenary sittings into English and Dutch in order to find out whether interpreters really engage in face work – by face work they mean mitigating (potential) FTAs. In this paper, however, we

aimed at answering a more general research question: “How do simultaneous interpreters handle face threatening acts when interpreting at the European Parliament’s plenaries?” Researching the interpretation of FTAs into two target languages, moreover, can show whether face work is influenced by the cultural norms used in the community of the target language. Even though some of our findings come close to those of Magnifico and Defrancq’s, some are considerably different. Magnifico and Defrancq has found out that the English booth when interpreting FTAs from French follows different norms to the Dutch booth. Our findings, on the other hand, show that both the Czech and the English booths handle FTAs when interpreting from Spanish very similarly. We argue that the differences in face work identified between the Czech and the English booths can be better explained by the different nature of the target languages rather than by the cultural norms of the language communities.

Key words: politeness, impoliteness, face, face threatening acts, simultaneous interpreting, cultural norms, language community, community of practice, European Parliament, plenary sittings

Obsah

Seznam tabulek	7
Seznam grafů	7
Seznam zkratk	8
1. Úvod	9
2. Teoretická část	12
2.1 Zdvořilost	12
2.1.1 Pojem „tvář“	12
2.1.2 Od zdvořilosti k nezdvořilosti – mluvní akty ohrožující tvář (FTA)	15
2.2 Nezdvořilost v mezikulturní komunikaci	18
2.3 Role tlumočníka a očekávání spojená s touto profesí	20
2.4 Tlumočení pro Evropský parlament	22
2.5 Důležitost kontextu	25
3. Empirická část	26
3.1 Výzkumná otázka	27
3.2 Metodologie	28
3.2.1 FTA nebo potenciální FTA	28
3.2.2 Přímé tlumočení do angličtiny a španělštiny	30
3.2.3 Rychlost projevů	31
3.2.4 Přepis nahrávek	32
3.2.5 Klasifikace FTA	33
3.3 Výzkumné šetření	40
3.4 Shrnutí	56
3.5 Diskuze	59
4. Závěr	61
5. Bibliografie	63
5.1 Sekundární literatura	63
5.2 Internetové stránky	68
6. Přílohy	69

Seznam tabulek

Tabulka 1: Překlad – projev 1)	34
Tabulka 2: Zachování – projev 4)	35
Tabulka 3: Zeslabení – projev 20)	35
Tabulka 4: Zeslabení – projev 22)	35
Tabulka 5: Zesílení – projev 2)	36
Tabulka 6: Vynechání – projev 1)	36
Tabulka 7: Příklad – projev 6)	36
Tabulka 8: Složení různých větných celků – projev 2)	37
Tabulka 9: Chyba falešného odkazu – projev 2)	38
Tabulka 10: Doplnění – projev 4), 1. případ	38
Tabulka 11: Doplnění – projev 4), 2. případ	38
Tabulka 12: Rychlost jednotlivých vybraných projevů	40
Tabulka 13: Vynechání části promluvy – projev 1)	44
Tabulka 14: Přidání zmírňujícího vyjádření – projev 6)	44
Tabulka 15: Přidání zmírňujícího vyjádření – projev 23)	44
Tabulka 16: Přidání zmírňujícího vyjádření – projev 17)	44
Tabulka 17: Oslabení celkového účinku FTA – projev 2)	44
Tabulka 18: Oslabení celkového účinku FTA – projev 24)	45
Tabulka 19: Odchýlení od přímého adresování – projev 10)	45
Tabulka 20: Odchýlení od přímého adresování – projev 13)	45
Tabulka 21: Zachování zmírnění FTA – projev 5)	47
Tabulka 22: Zmírnění FTA – projev 6)	48
Tabulka 23: Zmírnění FTA – projev 14)	48
Tabulka 24: Zmírnění FTA – projev 25), 1. případ	48
Tabulka 25: Zmírnění FTA – projev 25), 2. případ	49
Tabulka 26: Zesílení FTA řečníkem – projev 2)	49
Tabulka 27: Zesílení FTA řečníkem – projev 19)	50
Tabulka 28: Zesílení FTA řečníkem – projev 24)	50
Tabulka 29: Vědomá práce s tváří – projev 13)	50
Tabulka 30: Doplnění – projev 1)	51
Tabulka 31: Přidání příslovce míry, čeština – projev 2)	52
Tabulka 32: Přidání přídavného jména, čeština – projev 16)	52
Tabulka 33: Přidání příslovce míry, angličtina – projev 3)	52
Tabulka 34: Přidání příslovce míry, angličtina – projev 6)	52
Tabulka 35: Vynechání části FTA – projev 3)	52
Tabulka 36: Odchýlení od nepřímého adresování – projev 24)	52
Tabulka 37: Převod vulgarismů – projev 8)	53
Tabulka 38: Převod vulgarismů – projev 12), 1. případ	53
Tabulka 39: Převod vulgarismů – projev 12), 2. případ	54
Tabulka 40: Převod vulgarismů – projev 13)	54
Tabulka 41: Převod vulgarismů – projev 22)	54

Seznam grafů

Graf 1: FTA podle typologie Leechů	42
Graf 2: Převod FTA do češtiny a angličtiny	43
Graf 3: Strategie tlumočnicků k oslabení FTA	46
Graf 4: Způsoby zesílení FTA	53
Graf 5: Převod vulgarismů	55

Seznam zkratek

AIIC – Mezinárodní asociace konferenčních tlumočnicků (fran. *Association internationale des interprètes de conférence*)

DG LINC – Generální ředitelství pro logistiku a tlumočení konferencí

EP – Evropský parlament

EPIC – *the European Parliament Interpreting Corpus*

EPICG – *the European Parliament Interpreting Corpus Ghent*

EU – Evropská unie

FTA – mluvní akt(y) ohrožující tvář (angl. *face threatening acts*)

GSP – Obecná strategie zdvořilosti (angl. *General Strategy of Politeness*)

MP – poslanec (angl. *Member of Parliament*)

OSN – Organizace spojených národů

PP – Lidová strana ve Španělsku (špan. *Partido Popular*)

RN – Národní sdružení (fran. *Rassemblement national*)

UKIP – Strana nezávislosti Spojeného království (angl. *United Kingdom Independence Party*)

1. Úvod

Tlumočník bývá nejčastěji definován jako zprostředkovatel komunikace, článek mezi dvěma stranami, které nemohou využít ke komunikaci společný jazyk, nebo jej neovládají na dostatečné úrovni. Po desetiletí panovalo přesvědčení, podporované široce rozšířenou preskriptivní teorií tlumočení, že tlumočník je „non-persona“ zaujímající neutrální pozici mezi účastníky komunikace“ (Pöchhacker 2004: 147), nebo, jak uvádí Annelie Knapp-Potthoff a Karlfried Knapp: „funkce tlumočníka je obecně srovnatelná s funkcí stroje, který podává více méně doslovný překlad v jazyce B¹ toho, co je řečeno v jazyce A“² (Knapp-Potthoff, Knapp 1986: 152).

V 90. letech, kdy se začíná přecházet od preskriptivní teorie tlumočení k té deskriptivní a kdy se za pomoci věd jako neurolingvistika, kognitivní psychologie nebo sociologie začíná proces tlumočení zkoumat více do hloubky, se však začaly objevovat studie, které zpochybňovaly funkci tlumočníka jako pouhého neutrálního kanálu zprostředkovávajícího komunikaci a poukazovaly na to, že tlumočník nutně ovlivňuje sdělení, které převádí, a je tedy aktivním účastníkem komunikační situace (Bartłomiejczyk 2016: 127).

Bezpochyby skvělým příkladem, na kterém lze toto tvrzení ilustrovat, je komunikační situace, kdy se tlumočník musí potýkat s tzv. mluvními akty ohrožujícími tvář (kritizování, nezdvořilost, urážky) některého z účastníků dané komunikace. Mluvčí totiž svým projevem nejen sděluje určité informace, ale také vyjadřuje své mínění o daném tématu, dané komunikační situaci a v neposlední řadě o sobě a ostatních účastnících komunikační situace. Zde pak hraje klíčovou roli fakt, jak uvádí Roderick Jones, že komunikační situace, do které je zapojen tlumočník, není charakterizována jen tím, že zde existuje jazyková bariéra, kterou by účastníci komunikace bez tlumočníka jen těžko překonávali, ale i to, že lidé z odlišných zemí nejen hovoří jinými jazyky, ale mají i různé znalosti, vzdělání a také kulturu. Smýšlí tedy odlišně (Jones 2007: 3). Tlumočník proto pouze nepřevádí význam či smysl sdělení, ale musí také zprostředkovat tón a náladu, s jakým je toto sdělení pronášeno. Tlumočník se může tedy setkat se situací, kdy mluvčí, vědomě či ne, ohrozí tvář někoho z ostatních účastníků komunikace (kritizuje, je nezdvořilý), nebo dokonce svou vlastní (způsobí, že ho ostatní vnímají hůř). To, do jaké míry si toto ohrožení tlumočník v daný moment uvědomí a do jaké míry ho bude považovat za úmyslné a rozhodne se zasáhnout, bude mít bezpochyby dopad na to, jak sdělení přetlumočí.

---

¹ Jazykem A se rozumí tlumočnickova mateřština a jazykem B aktivní jazyk, ze kterého tlumočník nejen tlumočí, ale tlumočí i do něj.

² Není-li uvedeno jinak, jsou všechny překlady autorčiny.

Tato práce vychází z výše uvedeného a je v první řadě inspirována předchozí studií Cédrica Magnifico a Barta Defrancq z Univerzity v Gentu „Impoliteness in Interpreting: A Question of Gender?“ (Magnifico, Defrancq: 2016). Autoři v této studii zkoumají na analýze převodu mluvních aktů ohrožujících tvář (angl. *face threatening acts*, zkráceně FTA) z původních francouzských projevů v Evropském parlamentu tlumočených simultánně do angličtiny a nizozemštiny, zda tlumočníci skutečně pracují s tváří – tj. zda, pokud přijdou do kontaktu s FTA, snaží se o jejich zmírnění, aby tak zabránili tomu, že adresát bude ponížen nebo že se urazí. Fakt, že jsou projevy tlumočeny do dvou jazyků, umožňuje autorům zkoumat, zda práci s tváří mohou ovlivňovat kulturní normy spojené s jazykovou komunitou cílového jazyka.

V teoretické části této práce se budeme tedy věnovat pojmům tvář (angl. *face*), zdvořilosti a nezdvořilosti. Přestože Magnifico a Defrancq vychází z teorie nezdvořilosti Dereka Bousfielda, teoretickým základem naší práce bude teorie (ne)zdvořilosti a pojetí tváře Geoffreyho Leech, kterým se autor věnuje ve své knize *The Pragmatics of Politeness* (2014). Abychom tuto teorii zasadili do širšího kontextu a doplnili o další poznatky, využijeme rovněž práce Ervinga Goffmana, Penelope Brownové a Stephena C. Levinsona, Dereka Bousfielda nebo Jonathana Culpepera.

V empirické části se pak konkrétně zaměříme na vybrané projevy z plenárních zasedání Evropského parlamentu obsahující FTA a jejich přetlumočení. Na základě pracovních jazyků autorky a vedoucí práce jsme zvolili projevy rodilých mluvčích španělštiny a jejich simultánní přetlumočení tlumočnickými pracovníky pracujícími pro Evropský parlament do češtiny a angličtiny. Vybrané projevy zanalyzujeme, tj. identifikujeme FTA, zaměříme se na to, jakým způsobem byly přetlumočeny, kolik jich bylo přetlumočeno jako FTA a srovnáme převod FTA mezi oběma jazykovými páry: španělština – čeština a španělština – angličtina. Všichni tlumočníci, jejichž tlumočení budeme analyzovat, pracují za stejných podmínek – v prostředí stejné instituce, tlumočí stejné řečníky a podobně odborné projevy (Magnifico, Defrancq 2016: 33), což zajišťuje objektivní podmínky pro srovnání. Jelikož jsme pro náš výzkum zvolili projevy z Evropského parlamentu a dva jazykové páry stejně jako Magnifico a Defrancq, budeme pak moci v diskuzi porovnat výsledky našeho výzkumu s jejich výsledky.

Magnifico a Defrancq také ve své práci zkoumají, jestli existují rozdíly v práci s tváří mezi ženami a muži – vychází z toho, že řada „tradičních studií poukazuje na to, že proces socializace, kterým během svého života ženy a muži projdou, vede k tomu, že muži bývají více nezdvořilí než ženy“ (Magnifico, Defrancq 2016: 26). Protože nemáme údaje o tom, kolik českých tlumočnicků mužů tlumočících plenární zasedání EP má jako svůj pracovní jazyk

španělštinu, a tlumočí z ní tedy do češtiny, a protože všechny námi vybrané projevy jsou do češtiny tlumočeny ženami, od zkoumání role pohlaví při práci s FTA jsme v našem výzkumu museli upustit.

2. Teoretická část

2.1 Zdvořilost

Zdvořilost existuje prakticky v každém společenství. Je velmi těžké si představit, že by neexistovala. Zdvořilost, případně její absence, do značné míry ovlivňuje mezilidské vztahy. Geoffrey Leech ve své knize *The Pragmatics of Politeness* vysvětluje existenci zdvořilosti ze dvou nutně spolu souvisejících hledisek: společenského a psychologického. Leech (2014: 21) se domnívá, že zdvořilost má společenský význam, protože chrání před vznikem rušivých sil, které by mohly způsobovat nesoulad a případný rozklad společnosti. Tento argument ilustruje na definici zdvořilosti Robin Lakoffové, která tvrdí, že zdvořilost je systémem mezilidských vztahů vytvořených proto, aby umožňovaly snížit možný výskyt konfliktů a konfrontací při veškeré komunikaci mezi lidmi (Lakoff 1990: 34). Leech nicméně namítá proti použití slova „vytvořené“ (vlastní překlad, v originále *designed*), jelikož vědecky nic podobného nelze doložit. Naopak výzkum v evoluční biologii a psychologii ukazuje, že pro větší lidská společenství (o 150 a více členech), která mohla začít vznikat díky vývoji řeči, jsou spolupráce a společnost druhých výhodou. To jest, zdvořilost není člověkem uměle vytvořený systém vztahů. Tyto vztahy se začaly utvářet, protože jsou pro lidi výhodné. Lidé se totiž ve skupině snaží o dosažení shody a souladu, a tím o zachování skupiny, spíše než o svár a neshody, které by bezesporu vedly k jejímu rozpadu. Leech (2014: 21) dodává, že zdvořilost má navíc nejspíše své kořeny nejen ve spolupráci, ale i altruismu, nesobeckosti.

Akty zdvořilosti jsou navíc motivovány jednotlivými lidmi, kteří se snaží o spolupráci a soulad. To znamená, že zdvořilost je také předmětem psychologie. Jak již bylo řečeno, harmonie panující ve společenství je žádoucí proto, aby společenství mohlo dále existovat a jeho členové požívat výhod, které z jeho existence plynou. Nicméně, lidé se snaží o přátelské vztahy také proto, že oni sami chtějí být pozitivně vnímáni ostatními, mít jejich úctu a obávají se toho, že by byli v jejich očích poníženi. Zde se dostáváme k pojmu tváře, důležitému psychologickému prvku mezilidské komunikace.

2.1.1 Pojem „tvář“

S tímto pojmem přichází poprvé v západní vědě ve 2. polovině 20. století sociolog Erving Goffman. Nutno však dodat, že si ho vypůjčil z čínštiny. Podle Goffmana žijeme ve světě, kde se společensky setkáváme a dostáváme se tak buďto přímo nebo zprostředkovaně do styku s jinými lidmi. Při tomto styku lidé pak vyjadřují vzorce verbálních a neverbálních aktů, kterými dávají najevo svůj názor na situaci, účastníky komunikace a také na sebe (v angličtině je tento vzorec nazýván *line*). Tento názor nebo postoj může člověk vyjadřovat i neúmyslně

na základě dojmu, který si o něm udělají ostatní. Úmysl autora komunikace (v případě verbální komunikace mluvčího) je tedy důležitý, ale významnou roli hraje i to, jak ji vnímají adresáti/posluchači.

Samotný pojem „tvář“ podle Goffmana představuje pozitivní společenskou hodnotu, kterou si mluvčí fakticky nárokuje na základě postoje, o kterém si ostatní myslí, že zaujal. Tvář definuje jako sebeobraz založený na uznávaných společenských rysech (Goffman 2005: 5). Přestože v angličtině se říká „*to lose face*“, tj. ztratit tvář, ve smyslu být ponížen či ztratit úctu, kde podmětem je ten, který byl ponížen, Goffman (ibid.: 10) se domnívá, že tvář není trvalým vlastnictvím jedince, ale že je mu propůjčena skupinou a může mu být tedy také odejmuta, pokud jeho chování není hodné sebeobrazu, který tato tvář představuje. Chápe tvář jedince/mluvčího jako „sebeobraz, který se odráží v očích těch, se kterými je komunikováno“ (ibid.: 5). Podobně popisuje tvář i Geoffrey Leech (2014: 24), který tvrdí, že tvář, přestože je prezentována jako prvek psychologie jedince, je ve skutečnosti odrazem vztahu jedince ke společnosti a k jiným.

Tvář je významným pojmem z toho důvodu, že, co se s ní stane, má na jedince, kterému byla přisouzena, ale i na jeho okolí, psychologický dopad. Podle Goffmana si člověk vyvine okamžitý citový vztah k tváři, kterou mu styk s ostatními umožní. Pokud tedy tvář, kterou dlouho považuje za svou, je zachována, nevyvolá to v něm velkou reakci. Pokud získá lepší tvář, bude se cítit dobře, ale pokud se jeho očekávání týkající se jeho tváře nenaplní, bude zklamán a bude se cítit zle (Goffman 2005: 6). To, co se s tváří jedince stane, neovlivní pouze jedince, ale i jeho okolí. Jak bylo zmíněno výše, členové skupin usilují o harmonické, přátelské soužití, ať už proto, že to nese své výhody, nebo z nesobeckosti. Proto se snaží o zachování či vylepšení nejen své tváře, ale i té druhých.

Přestože je práce Erwinga Goffmana průkopnická a sloužila jako výchozí bod pro mnohé další autory, byla velmi kritizována – například samotná definice tváře nebo to komu tvář vlastně přisoudit, jestli jedinci, nebo skupině. Z Goffmana vychází například Penelope Brownová a Stephen C. Levinson, autoři známé knihy *Politenes: Some universals in language usage* (1987), pro které je základem jejich práce o zdvořilosti právě koncept tváře. Také jsou jedni z těch, kteří, přestože z Goffmana vycházejí, kritizují jeho pojetí a definují tedy tvář jinak. Domnívají se, že

každý schopný (v originále *competent*) dospělý člen společnosti má (a je si vědom, že každý má):

- (i) „tvář“, veřejný sebeobraz, který si chce každý člen nárokovat pro sebe [...]
- (ii) jisté rozumové schopnosti, především konzistentní způsoby uvažování od cílů po prostředky, jimiž těchto cílů dosahuje (Brown, Levinson 1987: 61).

Pojem tváře pak dále rozlišují na dva druhy: pozitivní a negativní. Negativní tvář představuje „základní nárok na území, sebezáchovu, právo na to nebýt rušen – tj. např. právo na svobodu konat nebo právo na to nebýt k ničemu nucen“ (ibid.). Pozitivní tvář pak „odpovídá sebeobrazu nebo ‚osobnosti‘ (která především zahrnuje touhu, aby tento sebeobraz byl oceňován a schvalován), kterou si nárokují účastníci interakce“ (ibid.). Pozitivní tvář se dá zjednodušeně popsat jako „touha po uznání“ (Bousfield 2008: 42).

Vzhledem k tomu, že pojetí tváře bylo velmi rozporovaným tématem, není divu, že Geoffrey Leech s výše uvedenou definicí, ani rozlišením pozitivní a negativní tváře Brownové a Levinsona nesouhlasí. Jelikož pojem tváře má však v teorii zdvořilosti velký význam a protože práce Ervinga Goffmana a Brownové a Levinsona v tomto ohledu představují základní stavební kameny pro další teoretické práce, je důležité je zde zmínit. Nicméně dále budeme vycházet z pojetí tváře Geoffreyho Leech, které je více v souladu s linií výzkumu této práce a poslouží lépe jejím potřebám. Už jen proto, že Leechovo pojetí je více prakticky zaměřeno, a pro aplikaci ve výzkumu tedy vhodnější, a zároveň také proto, že je přehlednější. To lze pozorovat už na Leechově definici tváře jako „pozitivním sebeobrazu či sebeúcty, které člověk požívá jako odraz toho, co si o něm jiní myslí“ (Leech 2014: 25). Pokud jde o rozlišení pozitivní a negativní tváře, Leech hovoří o cílech pozitivní (*positive face goals*) a negativní tváře (*negative face goals*). Cílem negativní tváře je „vyhnout se ztrátě tváře“, tedy ponížení či ztrátě úcty, které by vedly „ke snížení vlastní sebeúcty“ (ibid.). Cílem pozitivní tváře je „zisk nebo vylepšení tváře (př. zachování nebo zvýšení vlastní sebeúcty v důsledku zvýšení či zachování své úcty v očích ostatních)“ (ibid.). I v tomto případě tedy můžeme říci, že pozitivní tvář odpovídá touze po uznání.

Brownová a Levinson dále rozlišují pozitivní a negativní zdvořilost, jejichž definici zde není třeba rozvádět. Je vhodné však uvést, že v jejich pojetí pozitivní zdvořilost slouží k zabránění či zmírnění FTA. Leech (2014: 26) s jejich definicí těchto jednotlivých typů zdvořilosti nesouhlasí, jelikož si dostatečně neodpovídají a existuje mezi nimi nerovnováha (ibid.: 11). Nelze je pojmut jako dvě strany jedné mince, o což se Leech (ibid.: 26) snaží. Negativní zdvořilost v Leechově pojetí (ibid.: 11) často zahrnuje nepřímost (*indirectness*), zmírnění (*hedging*) nebo podhodnocování (*understatement*), které patří mezi nejznámější a nejvíce zkoumané ukazatele zdvořilého užití jazyka (ibid.). Pod pozitivní zdvořilost podle Leech, na druhou stranu, spadá vše, co adresátovi připisuje pozitivní hodnotu. Patří sem tedy nabídky, pozvánky, lichotky nebo gratulace (ibid.). Mezi negativní zdvořilostí (kterou Leech nazývá *neg-politeness*, aby terminologii odlišil od Brownové a Levinsona) a tou pozitivní (*pos-politeness*) Leech (ibid.) přikládá té negativní větší důležitost, protože jejím

účelem je zmírnit či oslabit zapříčinění urážky. Její nedostatek by tedy pravděpodobně způsobil, že se druhý urazí. Jako příklad lze zde uvést *Mohl bys mi podat tu knihu?*, namísto *Podej mi tu knihu*, což by mohlo vyznít neslušně a adresáta tedy urazit. Leech dále uvádí, jak mezi těmito dvěma typy zdvořilosti rozlišovat. V případě negativní zdvořilosti, pokud chceme zvýšit míru zdvořilosti, musíme zmírnit negativní hodnotu komunikace. Naopak v případě pozitivní zdvořilosti, její pozitivní hodnotu umocňujeme. Je to také důkaz toho, že obě tyto zdvořilosti lze vnímat jako škály s různou mírou intenzity. Abychom tedy zvýšili míru zdvořilosti našeho vděku (pozitivní zdvořilost), můžeme použít následující strategie umocnění *Díky* → *Díky moc* → *Velmi děkuji* atd., kde šipky značí zvyšování zdvořilosti. V případě negativní zdvořilosti bychom pak mohli uvést opět příklad *Podej mi tu knihu* → *Mohl bys mi podat tu knihu?* → *Mohla bych tě poprosit, jestli bys nebyl tak laskav a nepodal mi tu knihu?* (ibid.: 12).

2.1.2 Od zdvořilosti k nezdvořilosti – mluvní akty ohrožující tvář (FTA)

Pojetí nezdvořilosti bylo dlouho zastíněno zkoumáním zdvořilosti. Pokud se někdo nezdvořilostí zabýval, tak v rámci teorie zdvořilosti. Snahy o vysvětlení nezdvořilosti vycházely ze struktur vytvořených pro zdvořilost. Geoffrey Leech například pojímá nezdvořilost jako „opak“ zdvořilosti. Nepoužívá v tomto širším smyslu přímo termínu „nezdvořilost“, protože „nezdvořilost“ (angl. *impoliteness*) je pro něj jedním z druhů „opaků“ zdvořilosti. Celkem Leech (ibid.: 216) rozlišuje čtyři druhy opaků zdvořilosti: absenci zdvořilosti (angl. *non-politeness*) nebo také nulovou zdvořilost (angl. *zero politeness*) – případy, kdy mluvčí není otevřeně nezdvořilý, ale nevyjádří zdvořilostní prvek, který se v daný moment očekává (ať chtěně či nikoli); nezdvořilost (angl. *impoliteness*) – pravý opak zdvořilosti; ironii či sarkasmus; a škádlení (angl. *banter*). Co se týče nezdvořilosti (*impoliteness*) jako pravého opaku zdvořilosti, Leech (ibid.: 223) tvrdí, že většina případů nezdvořilosti je zapříčiněna porušením Obecné strategie zdvořilosti (angl. *General Strategy of Politeness*, GSP), jejíž součástí je dodržování následujících maximů:

- a) maxima taktu (*tact maxim*): minimalizuj nároky na komunikačního partnera (v doslovném pojetí minimalizuj jeho „náklady“); maximalizuj jeho prospěch;
- b) maxima velkorysosti (*generosity maxim*): minimalizuj svůj prospěch, maximalizuj nároky na sebe (maximalizuj své „náklady“);
- c) maxima ocenění (*approbation maxim*): minimalizuj kritiku adresáta, maximalizuj ocenění adresáta;
- d) maxima skromnosti (*modesty maxim*): minimalizuj chválu sebe samého, maximalizuj kritiku sebe samého;
- e) maxima souhlasu (*agreement maxim*): minimalizuj nesouhlas s adresátem (nesoulad mezi sebou a adresátem), maximalizuj souhlas s adresátem (soulad mezi sebou a adresátem);
- f) maxima účasti (*sympathy maxim*): maximalizuj účast s adresátem (tj. maximalizuj projevy sympatií, pochopení, zájmu o něj atp.) (Leech, 1983: 132; překlad Saicová Římalová, 2014: 23).

Leech dále zmiňuje, že použití emočně nabitého jazyka a sprostých slov nemá v GSP svůj protipól a proto pro tyto případy vyhrazuje název *rudeness*, tedy hrubost (ibid: 232). U ironie/sarkasmu Leech dodává, že pokud jsou zjevné, jedná se o zdvořilou komunikaci, v opačném případě by se jednalo o nezdvořilost. U škádlení je tomu naopak, zjevné škádlení je nezdvořilé, zatímco skryté škádlení je naopak zdvořilé (ibid: 216).

Podíváme-li se, jak jiní teoretici hovoří o nezdvořilosti, například Culpeper (2005: 38) se domnívá, že „k nezdvořilosti dochází, když (1) mluvčí záměrně vyjádří útok proti tváři, nebo (2) adresát vnímá a/nebo pochopí chování jako záměrně ohrožující tvář, nebo kombinace (1) a (2). Geoffrey Leech (2014: 218) míní o tomto pojetí, že Culpeper bere útok proti tváři (angl. *face attack*) „jako zásadní princip nezdvořilosti, čímž tento útok proti tváři vidí jako něco, co poškozují (je zamýšleno poškodit) pozitivní sebeobraz jiných“. Také Derek Bousfield (2008: 72) definuje nezdvořilost jako

sdělení záměrně neopodstatněných a konfliktních verbálních FTA, které jsou úmyslně předneseny:

- i. nezmírněné, v kontextech, kde zmírnění je požadováno a/nebo
- ii. s úmyslnou agresí, to jest, s nějakým způsobem přehnanou, „umocněnou“ nebo co největší hrozbou vůči tváři proto, aby způsobené poškození tváře bylo větší.

Jak Culperer, tak Bousfield své zmíněné definice nezdvořilosti staví na vědomém úmyslu mluvčího poškodit tvář adresáta. V případě Bousfielda se navíc jedná o agresivní a konfliktní jednání. Nicméně nesmíme zapomínat na to, že (ne)zdvořilost se odehrává v rámci mezilidské interakce. V takovém kontextu musíme brát tedy v potaz minimálně dva aktéry interakce: mluvčího a adresáta, ať je to jedinec či skupina lidí. S tím musíme vzít v úvahu i úmysly toho prvního a očekávání toho druhého, stejně jako potenciální rozpor, který mezi těmito úmysly a očekávaními může nastat. Bousfield (ibid.: 72) je toho názoru, že aby byl akt nezdvořilosti plně dokončen, „úmysl mluvčího ‚urazit‘ (ohrozit/poškodit tvář) musí být adresáty pochopen“. To jest, i kdyby záměrem mluvčího bylo urazit nebo ponížit adresáta, ale ten to tak nepochopí, akt nezdvořilosti nebyl nedokončen, neproběhl úspěšně. To by však platilo jen v případě, že se komunikace účastní pouze řečník a adresát. V případě více účastníků je to složitější. Připomeňme si Leechovu definici tváře (Leech 2014: 25) – tvář je sice sebeobrazem, ale je zároveň odrazem mínění ostatních. Pokud se komunikačního aktu účastní více lidí, FTA by byl neúspěšný jen tehdy, pokud by byl pochopen jen samotným mluvčím, tedy realizátorem FTA, a nikým jiným. Pokud však adresát zůstane v celé skupině jediným, kdo řečníkův FTA nepochopil, ale ostatní účastníci komunikace ho pochopili, tak i tehdy může být FTA úspěšný, protože povede ke zhoršení vnímání adresáta ostatními.

Dále je třeba zvážit i možnost, že ne každý FTA je záměrně určen k poškození tváře adresáta. Vrátime-li se zde k Ervingu Goffmanovi (1967: 14) a jeho pojetí tváře, uvidíme, že tento americký sociolog navrhuje tři typy jednání ohrožující tvář na základě úmyslů mluvčího:

- (i) záměrné hrozby – kde jednání autora hrozby může být vnímáno jako záměrně zlomyslné s cílem způsobit zjevnou urážku;
- (ii) nezamýšlené hrozby – které nejsou plánované;
- (iii) nechtěné hrozby – hrozba je nezamýšlená a nevědomá, je poznat, že autor hrozby by se jí býval byl vyhnul, kdyby mu došlo, že takový výsledek zapříčiní.

V případě třetího Goffmanova typu FTA Bousfield (2008: 67) nabízí jako příklad situaci, kdy se mluvčí zmýlí a myslí si, že žena (adresátka), se kterou hovoří, je těhotná a zeptá se jí například na to, kdy se dítě narodí. Neuvědomí si, co způsobil do doby, než místo odpovědi přijde ticho a je jasné, že žena těhotná není.

2.2 Nezdvořilost v mezikulturní komunikaci

Jak již bylo zmíněno, akademické práce se dlouho zabývaly pouze zdvořilostí a pokud se věnovaly i nezdvořilosti, tak jen prizmatem zdvořilosti. Istvan Kecskes (2015) uvádí, že se však výzkum nezdvořilosti postupem času dostal více do středu pozornosti a zmiňuje například Dereka Bousfielda (2008) nebo Jonathana Culpepera (2005, 2010) jako teoretiky, kteří se nezdvořilostí zabývají. Přestože Kecskes (2015: 43) chválí rozsah dosavadního výzkumu nezdvořilosti a jeho pozitivní výsledky, upozorňuje, že nezdvořilosti v mezikulturním prostředí se dosud věnovala malá pozornost. Bousfield nebo Culpeper se například věnují nezdvořilosti pouze v jedné jazykové komunitě. Nicméně komunikace mezi mluvčími stejného jazyka (kteří tvoří jednu jazykovou komunitu) a mezi mluvčími odlišných jazykových komunit není a nemůže být stejná. Mluvčí stejného jazyka totiž sdílí také stejná pravidla, kterými se komunikace řídí. Díky těmto pravidlům si jsou vědomi, jakým způsobem druzí očekávají, že se má komunikace odvíjet. Vědí díky nim i to, kdy a jak vyjadřovat zdvořilost (a také jak být nezdvořilí). Kecskes (ibid: 43–44) ale poukazuje na to, že je vědecky prokázáno, že i mluvčí různých jazyků, kteří se účastní komunikační situace omezené v čase (př. přednášky nebo konference), vytváří „společenskou komunitu“ nebo „komunitu praxe“, přestože existence této komunity může trvat jen krátce (například pár hodin). V této komunitě pak na základě interakce dochází ke vzniku vlastních pravidel, která jsou mnohem volnější a obecnější než normy, kterými se řídí tradiční jazykové komunity. Nicméně Kecskes dále upozorňuje, že čím déle taková společenská komunita existuje, tím více a lépe budou konvence chování definovány. Účastníci si vyvinou „cit“ pro to, co mluvčí jiných jazyků považují za ne/zdvořilé.

Podle Anny Wierzbické (Wierzbicka 2003: 2) při interakci ale hraje i roli, kdo účastníci jsou – „nejen jako jedinci, ale i jako členové konkrétní společenské, kulturní a etnické skupiny“. Wierzbicka (ibid.: 67) zdůrazňuje, že v literatuře zabývající se užíváním jazyka se míra rozdílů mezi různými společnostmi nebo různými jazyky a ve způsobu, jak mluví, podceňuje. Poukazuje na to, že lidé v jiné zemi mluví jinak nejen, protože ke komunikaci používají jiný jazykový kód, tj. jiné lexikum a gramatiku, ale také proto, že tento jazykový kód používají jinak. Wierzbicka (ibid: 64) proto považuje za velmi důležité uvádět do souvislosti normy specifické pro konkrétní jazyk se specifickými kulturními hodnotami dané jazykové komunity. Jako příklad uvádí samostatnost jedince a anti-dogmatičnost, které jsou vysoce ceněnými hodnotami anglosaské kultury, nebo vlídnost a vřelost důležité v polské kultuře. Poukazuje (ibid: 69) proto na nutnost studia mezikulturní pragmatiky z následujících důvodů, které jsou podle ní naprosto zásadní:

1. V různých společenstvích lidí a v různých komunitách mluví lidé rozdílně.

2. Tyto rozdíly ve způsobu mluvení jsou hluboké a systematické.
3. Tyto rozdíly odrážejí rozdílné kulturní hodnoty, nebo alespoň rozdílnou hierarchii hodnot.

Rozdílný způsob mluvy, rozdílné styly komunikace lze vysvětlit a pochopit díky existenci samostatných rozdílných kulturních hodnot a kulturních priorit.

2.3 Role tlumočníka a očekávání spojená s touto profesí

Komunikační situace zkoumané v této práci jsou odlišné od běžné mezilidské interakce v tom, že mezi mluvčím a posluchačem existuje ještě jeden spojovací článek – tlumočník, který komunikaci zprostředkovává. Nebereme proto v úvahu minimálně dva, ale tři aktéry komunikace.

Roderick Jones (2007: 19) označuje tlumočníky za „profesionály komunikace“, jejichž úkolem je umožnit, aby se lidé sešli a rozuměli si“. Podle Franze Pöchhacker (2004: 147) mají na tlumočníky očekávání jak účastníci komunikace, tak společnost obecně. Pöchhacker (ibid.) vidí roli tlumočníka jako „vztahový pojem, který sociologové definují jako sadu více či méně normativních očekávání chování, která souvisí se „společenským postavením“. Proto je pojem role „stěžejní pro analýzu tlumočnickova výkonu“. Podle Pöchhacker (ibid.) je možné tlumočníka vnímat například na základě jeho zprostředkovatelské funkce a pak jej lze chápat jako „posla, průvodce nebo vyjednavče“. S tím, jak se v průběhu 20. století stávala z tlumočnictví uznávaná profese, začala se role tlumočníka definovat konkrétněji a stala se nedílnou součástí profesních etických kodexů.

V samotném úvodu jsme zmínili, že s postupným rozvojem tlumočnictví jako vědy a také se vznikem teorie tlumočení se začalo chápání role tlumočníka ve zprostředkované komunikaci měnit, od chápání tlumočníka jako „non-persony“, stroje, který mechanicky zajišťuje více méně doslovný převod sdělení, až po jeho chápání jako aktivního účastníka dané komunikace. Konceptualizace tlumočníka jako „non-persony“ vylučuje, aby tlumočník do komunikace jakkoli zasahoval a ovlivňoval ji. Podle Magdaleny Bartłomiejczyk (Bartłomiejczyk 2016: 127–128) by ale tlumočník v souladu s tímto pojetím pouze převáděl slova, aniž by bral v potaz „širší společenský kontext věty, plynutí interakce nebo důsledky tváře a zdvořilosti“ a zdůrazňuje, že od 90. let 20. století empirické studie ukazují, že takové chápání role tlumočníka je mýtus a že tlumočníci ovlivňují sdělení a jsou aktivními účastníky komunikace (přestože v případě konferenčního tlumočení k tomu může docházet méně). V podobném duchu se o roli tlumočníka vyjadřuje i Roderick Jones (2007: 4) a dodává (ibid.: 19), že přestože „konferenční tlumočník musí být schopen poskytnout přesnou a věrnou reprodukci původního projevu“, existují „případy, kdy tlumočník může zmírnit některé komentáře, aby situaci odlehčil – opakování netaktních nebo hrubých poznámek totiž nemusí být v zájmu ani mluvčího, ani adresáta, ani setkání obecně“. Je to právě tlumočník, kdo si ve zprostředkované komunikaci může uvědomit nebo vycítit (potenciální) hrozbu, a musí se rozhodnout, jak s danou situací naložit. Každý člověk touží po uznání a snaží se tedy o zachování či zvýšení úcty, kterou k němu ostatní chovají, a chce se vyhnout tomu,

aby o tuto úctu přišel, nebo aby byla snížena. Je tedy logické se domnívat, že adresát komunikace má podobné touhy a snahy. Navíc, přestože tlumočník není adresátem dané hrozby, je členem dané skupiny/společenství lidí (př. účastníků kongresu či zasedání parlamentu). Jako takový přirozeně usiluje o přátelské vztahy ve skupině a o to, aby skupina existovala i nadále. Dalo by se tedy očekávat, že tlumočníci pracují s tváří a že většinu FTA minimálně zmírňují. Nicméně zmírnit, případně úplně vynechat, záměrný, agresivní FTA ale může vést k tomu, že adresát nepochopí, že je řečník vůči němu kritický nebo že se ho vyloženě snaží urazit. To staví adresáta do velmi choulostivé situace, protože pokud nedostane šanci se bránit z důvodu, že se pravdivě nedozví, co se děje, může i tak být jeho tvář poškozena (protože případní další účastníci komunikace FTA mohou porozumět).

2.4 Tlumočení pro Evropský parlament

Evropský parlament je jedním z orgánů Evropské unie. Od roku 1979 je volen přímo obyvateli členských států EU. Poslanci EP jsou přímo odpovědní svým voličům, což lze pozorovat i na tom, že existuje volně přístupná databáze nahrávek jednání parlamentních výborů a plenárních zasedání i s tlumočením. Přestože europoslanci se v EP sdružují ve frakcích podle politické ideologie svých vnitrostátních politických stran, přičemž náplní jejich práce není hájit zájmy států, ze kterých pochází, nýbrž zájmy občanů EU, podle Cédrica Magnifica a Barta Defrancqa (2016: 28) dochází v těchto frakcích k

častým neshodám pramenícím ze snahy bránit své národní zájmy. V tomto smyslu EP do jisté míry stále funguje jako diplomatické fórum, kde se setkávají národní zájmy. Z toho důvodu bývají zasedání mnohem méně vášnivá než zasedání parlamentů jednotlivých zemí a dochází k neustálé práci s tváří.

Magnifico a Defrancq (ibid.) vyvozují, že „tlumočníci v EP často pracují v prostředí, kde FTA nejsou časté a pokud k nim dojde, jsou zmírněny“. Na druhou stranu je třeba také podotknout, že od ekonomické krize v roce 2008 se těší stále větší oblibě populisté a krajně orientované politické strany. Tito politici a strany se pochopitelně dostávají i do EP, jako například španělská levicová strana Podemos, španělská extrémní pravicová strana Vox, ale samozřejmě také mnohem starší britská pravicová strana UKIP, maďarská Fidesz nebo Národní sdružení (RN) Marine Le Penové. Vzhledem k tomu, že tyto strany si získávají své voliče i pro svou asertivní nesmlouvavou rétoriku, ve chvíli, kdy se dostanou do EP, nelze čekat, že od ní upustí.

Právo poslanců EP hovořit úředním jazykem dle svého výběru a simultánní tlumočení projevů je zakotveno v hlavě VII. Zasedání kapitole 3 Obecná pravidla pro průběh zasedání čl. 167 Jazyky Jednacího řádu Evropského parlamentu (Evropský parlament 2019). Stephanie Jo Kentová (Kent 2009: 58) toto právo označuje za „právní zásadu jazykové rovnosti v míře, ve které neexistuje nikde jinde na světě“ a odůvodňuje mnohojazyčnost podporovanou EU „spojováním práva výběru jazyka s demokratickou transparentností a účinností“. Kentová (ibid.) připomíná, že i v OSN existuje tradice tlumočení mezi více jazyky, nicméně upozorňuje, že tato organizace uznává pouze šest úředních jazyků, konkrétně arabštinu, čínštinu, angličtinu, francouzštinu, ruštinu a španělštinu. Kentová také poukazuje na to, že v Evropské komisi, Radě ministrů a na Soudním dvoře Evropské unie se tlumočí v omezeném jazykovém režimu a že pouze v Evropském parlamentu jsou všechny úřední jazyky členských států EU uznávány jako pracovní jazyky (v současnosti tj. dvacet čtyři jazyků³). Simultánní tlumočení na zasedáních

---

³ Francouzština, italština, němčina, nizozemština (od roku 1958); angličtina, dánština (od 1973); řečtina (od 1981); portugalština, španělština (od 1986); finština, švédština (od 1995); čeština, estonština, litevština, lotyština, maďarština, maltština, polština, slovenština, slovinština (od 2004); bulharština, irština, rumunština

parlamentních výborů a plenárních zasedáních zajišťuje Generální ředitelství pro logistiku a tlumočení konferencí (DG LINC) prostřednictvím stálých tlumočnicků a tlumočnicků na volné noze akreditovaných k výkonu této profese. Veerle Duflouová (Duflou 2016: 16) popisuje tlumočnický pracující pro instituce EU jako „*community of practice*“, tedy odbornou komunitu. Pojem „*community of practice*“ se podle Evy Víchové (2016: 18) poprvé objevil v knize Jeana Laveho a Etienna Wengera *Situated learning. Legitimate peripheral participation* (Cambridge: Cambridge University Press, 1991). Víchová (ibid.) však zároveň uvádí, že Danny P. Wallace (srov. Wallace 2007: 38) poukazuje na používání tohoto pojmu již v 19. století. Duflouová (Duflou 2016: 16) nicméně pro charakterizování odborné komunity vychází z knihy Etienna Wengera *Communities of Practice: Learning, Meaning, and Identity* (srov. Wenger 1999: 73–83) a doplňuje svůj výčet o Wengerovu teorii (Wenger 1999: 73). Duflouová (ibid.) za odbornou komunitu pak považuje uskupení lidí, jehož členové:

- 1) přicházejí do styku prostřednictvím činnosti v rámci společného zájmu nebo dovednosti (sdílí, jak označuje tuto interakci Wenger, *mutual engagement*);
- 2) mají vzájemně sjednaný cíl, za jehož dosažení si navzájem odpovídají (čemuž Wenger říká *joint enterprise*);
- 3) sdílí příběhy, historie, diskurzy, koncepty, nástroje, styly, způsoby, jak dělat věci (což Wenger označuje jako *shared repertoire*).

Podle Duflouové (ibid.) tlumočníci EP, ať stálí či na volné noze, tvoří poměrně stabilní skupinu profesionálů poskytující tlumočení téže instituci, čímž tvoří úzkou profesní komunitu, která pracuje v týmech vytvořených na základě mateřského jazyka tlumočnicků. Tyto týmy se dělí na menší pracovní jednotky sestávající ze dvou až čtyř tlumočnicků, kteří při konkrétním tlumočení pracují v jedné tlumočnické kabině. Členové těchto týmů pak společně nesou odpovědnost za poskytnutí tlumočení, za které jsou placeni. Aby tento úkol splnili, jsou do velké míry závislí na dovednostech svých kolegů. Duflouová podtrhuje důležitost interakce tlumočnicků, jak v kabině, tak mimo ni, aby mohli úspěšně poskytnout službu tlumočení. Tlumočníci také vidí, jak se jejich kolegové vypořádávají s různými situacemi, které během jejich práce mohou nastat, vyměňují si zkušenosti, čímž si postupem času vytváří onen společný repertoár řešení problematických situací, strategií a podle Duflouové dokonce podobný způsob myšlení.

Magdalena Bartłomiejczyk (Bartłomiejczyk 2016: 49) uvádí, že tlumočení plenárních zasedání je pouze část pracovní náplně tlumočnicků v EP a že je zároveň jiné a mnohem náročnější než například tlumočení zasedání politických klubů nebo výborů, protože plenární zasedání jsou natáčena, zajímá se o ně širší veřejnost, hovoří se na nich velkým počtem jazyků (oproti zasedáním například parlamentních výborů, kde jazykový režim tlumočení může

---

(od 2007); chorvatština (od 2013) (Evropský parlament n.d. [cit. 31.5.2020]. Dostupný z WWW: <<https://www.europarl.europa.eu/about-parliament/cs/organisation-and-rules/multilingualism>>).

být omezený) a řečníci se rychle střídají – pro plenární zasedání je příznačné, a pro jeho funkčnost bezpochyby zásadní, přísné dodržování pořadu jednání a často velmi krátké časové úseky, kdy se účastníci jednání mohou k některému bodu pořadu vyjádřit (například známá jednominutová vystoupení). Podle Anny-Riitty Vuorikoskiové (Vuorikoski 2004: 79) striktní časová omezení vystoupení europoslanců na plénu mají zásadní dopad na obsah projevů a způsob, jakým jsou předneseny. Vede to podle ní k tomu, že projevy jsou často psané, velmi rychle čtené a informačně nahuštěné. Není tedy divu, že Carlo Marzocchi (1998: 69) označuje tlumočení plenárních zasedání za „vrchol kariéry tlumočnicka v EP, jak z hlediska uznání ze strany kolegů, tak z hlediska náročnosti“.

Nesmíme zapomínat ani na to, že obzvlášť v případě tlumočení pro EP platí, že „tlumočení je činnost zasazená do společenského kontextu“ (Bartłomiejczyk 2016: 8). Tlumočnick při tlumočení nepracuje ve vakuu, nýbrž vidí na řečníky a posluchače v sále a oni vidí na něj. Je také třeba vzít v potaz, že to, co se v sále během zasedání děje, vidí i ostatní účastníci zasedání, jako např. ostatní europoslanci, kteří nemusí nutně poslouchat výstup konkrétního tlumočnicka, nebo tlumočnicki sedící v ostatních kabinách. Daniel Gile (2000: 102) dodává, že

důležitými faktory určujícími chování tlumočnicka [jsou] například smysl pro profesní odpovědnost, uvědomování si jistých očekávání, která mají jeho kolegové a posluchači, vizuální a jiné zpětné vazby klientů, pléna a vizuálních stejně jako jiných vstupů, které tlumočnick získává z interakce mezi plénem a řečníky a také z interakce, která se odehrává v rámci pléna.

2.5 Důležitost kontextu

Autoři věnující se nezdvořilosti vyzdvihují nutnost zaměřit se na hodnocení (ne)zdvořilosti v kontextu dané komunikační situace. Například Kienpointner (1997: 255) definuje nezdvořilost jako „nevhodnost komunikačního chování vzhledem ke konkrétnímu kontextu“. Karen Tracyová (Tracy 2008) zase uvádí příklady FTA, které by samy osobě byly obvykle považovány za nezdvořilé, nicméně v kontextu dané situace se nezdvořilé nezdály, nebo jen mírně. Tracyová se dále odkazuje na Culpepera (srov. Culpeper 2005) a tvrdí, že „nezdvořilost může být příjemná, protože se situace díky ní stane zajímavou a zábavnou“ (Tracy 2008: 187). Práce Karen Tracyové je pro nás relevantní, protože se zabývá nezdvořilostí a FTA při setkání školní rady amerického školního správního celku Boulder Valley s veřejností. Tato školní rada je orgánem veřejné správy, který rozhoduje o desítkách vzdělávacích zařízení ve zmíněném školním správním celku. Zajímavostí je, že i běžní občané hrají v této radě svou roli – podílí se na jejím rozhodování. Situační kontext veřejného setkání školní rady Boulder Valley s občany lze přirovnat k situačnímu kontextu plenárního zasedání EP (pomineme nyní množství jazykových komunit, které se v každém případě schází). Karen Tracyová (Tracy 2008: 169) ve svém článku o tomto veřejném setkání školní rady uvádí, že emočně nabitá kritika ze strany občanů namířená proti minulým i budoucím krokům veřejných činitelů sedících v radě může nabýt podoby rozumného projevu nepřátelství a je potřebná pro správné fungování demokratických orgánů. Rozumný projev nepřátelství lze charakterizovat jako kritiku, jejíž součástí je vždy nějaká zdvořilostní formulka, kterou dává řečník najevo, že nechce nikoho úmyslně urazit. Také Danielle S. Allenová (Allen 2004: xiii) si myslí, že pravá demokracie je „plná sporů a hádek přecházejících jeden v druhý“. Tracyová (Tracy 2008: 185) z toho vyvozuje, že FTA, alespoň některé typy, mají v řídicích orgánech ospravedlnění a měly by být považovány za rozumné.

Kromě kultury a kontextu při komunikaci záleží i na přání a cílech jedince. Jednotlivci mohou mezi sebou komunikovat různě. Nezdvořilost může být úmyslná a její použití může představovat strategii, jak chce řečník dosáhnout konkrétního cíle. Záleží ale i na adresátovi samotném, jestli daný mluvní akt bude považovat za nezdvořilý či ne (srov. Kecskes 2015 nebo Tracy 2008). Kecskes (2015: 44) uvádí třeba příklad komunikace, kdy je australský turista hrubý k čínské číšnici, ta si ale jeho hrubost vůbec neuvědomí.

3. Empirická část

Zdvořilost je v naší společnosti důležitá, ale nelze popřít, že lidé jsou i nezdvořilí. Nejde jen o případy nezdvořilosti, jak popisuje Jonathan Culpeper (2011a: 6), kdy dojde k „pragmatickému selhání“ – tedy případy, kdy je nezdvořilost jen důsledkem toho, že zdvořilost není vyjádřena tam, kde se očekává; nebo jen o případy, kdy je nezdvořilost jen výsledkem „anomálního chování, a tedy nestojí za zmínku“. Culpeper (ibid.) naopak poukazuje na důkazy o tom, že nezdvořilost je i „strategická, systematická a sofistikovaná“ a že je úzce spojena s konfliktem. Dále upozorňuje, že například Culpeper et al. (2003) tvrdí, že nezdvořilost a konfliktní chování zdaleka nejsou výjimečné případy chování a že například Bousfield a Locher (2008) říkají, že nezdvořilost je všudypřítomná. Proto se domníváme, že není důvod si myslet, že v případě projevů na půdě Evropského parlamentu by tomu mělo být jinak, přestože v hlavě I. kapitole 1 Poslanci Evropského parlamentu čl. 10 Pravidla chování odst. 1) Jednacího řádu Evropského parlamentu (Evropský parlament 2019) stojí: „chování poslanců se vyznačuje vzájemnou úctou a vychází z hodnot a zásad vymezených ve Smlouvách a zejména v Listině základních práv. Poslanci dbají na důstojnost Parlamentu a neohrožují jeho dobrou pověst“, a odst. 4) tamtéž: „při plenárních rozpravách v jednacím sále se poslanci nesmí vyjadřovat urážlivě“. Navzdory těmto pravidlům lze očekávat, že na půdě EP, vzhledem k velkému množství účastníků plenárních zasedání a k tomu, jak již bylo zmíněno, že EP je jakýmsi diplomatickým fórem, kde se často střetávají národní zájmy, bude k FTA docházet.

Zároveň, jak tvrdí Magdalena Bartłomiejczyk (Bartłomiejczyk 2016: 44), databáze EP s projevy a jejich přetlumočením je „skutečným pokladem pro výzkum v tlumočení“, protože tato databáze je volně přístupná, rozsáhlá a najdeme v ní projevy ve všech oficiálních jazycích EU. Projevy jsou navíc vždy tlumočeny minimálně do několika cílových jazyků. Databáze tedy poskytuje záznam reálných tlumočení tlumočnicků, na jejichž chování by fakt, že jsou nahrávání, neměl mít takový vliv, protože to patří k jejich každodenní práci. Naopak nahrávání tlumočnicků, kteří na to nejsou zvyklí, by mohlo ovlivnit jejich výkon, a v důsledku toho ovlivnit i celý výzkum. Databáze EP je tedy „zdrojem přirozených údajů“ (Bartłomiejczyk 2016: 43). Jako další výhodu a důvod, proč je databáze EP cenným zdrojem dat pro výzkum v tlumočení, Bartłomiejczyk (ibid.: 47) zmiňuje fakt, že výzkum se často provádí na studentech tlumočnictví a tudíž lze tvrdit, že výsledky takového výzkumu neodráží tlumočnickou praxi, zatímco tlumočníci, kteří tlumočí plenární zasedání, jsou bezpochyby kvalifikovaní profesionálové, kteří byli vybráni na základě náročného výběrového řízení.

Tlumočník navíc „dostane možnost tlumočit plenární zasedání až poté, co je na tuto práci doporučen vedoucím kabiny, což obvykle trvá několik let“ (Duflou 2016: 146).

3.1 Výzkumná otázka

Cílem našeho výzkumu je zodpovědět následující výzkumnou otázku: „Jak simultánní tlumočníci při tlumočení plén EP pracují s akty ohrožujícími tvář?“ Vycházíme z předpokladu, že když se tlumočník setká při tlumočení s FTA, může ho buď vynechat, anebo zachovat. Pokud jej zachová, pak může FTA buď zachovat s ekvivalentním účinkem na adresáta, nebo tento efekt může zmírnit, či dokonce zesílit.

3.2 Metodologie

Vzhledem k tomu, že pro námi zvolené jazykové páry neexistuje žádný vhodný korpus s projevy a jejich přepisy, museli jsme si jej vytvořit. Pro potřeby našeho výzkumu jsme vybrali projevy z plenárních zasedání EP volně dostupné v databázi na stránkách EP. Na začátku práce jsme si stanovili, že výchozí jazyk projevů, jejichž tlumočení budeme zkoumat do dvou cílových jazyků, bude španělština. Proto jsme začali v databázi vyhledávat projevy podle tohoto kritéria. Našli jsme si seznam španělských europoslanců v současném i posledním předcházejícím funkčním období EP a pak jsme nejdříve posuzovali různá vystoupení poslanců krajně orientovaných politických stran, např. Podemos (levicově orientované politická strana, již jiní europoslanci často označují za chavistickou nebo komunistickou stranu) nebo Vox (extrémní pravicové strany), protože, jak jsme uvedli na začátku, lze od těchto stran očekávat asertivnější, méně vybíravou rétoriku. Zároveň jsme nahlédli i projevy dalších španělských europoslanců v rámci stejného zasedání. Proto se v našem korpusu vyskytují projevy pocházející z jednoho zasedání nebo dokonce projevy a reakce na ně, jako například otázky prostřednictvím modré karty nebo odpovědi na takto položené otázky (viz například projevy 28–30 v Příloze 3). Při výběru nahrávek byla použita následující kritéria:

- a) výchozí projev musí obsahovat FTA nebo potenciální FTA;
- b) výchozí projev byl přednesen rodilým španělským mluvčím ve španělštině;
- c) projev byl přímo tlumočen do češtiny a angličtiny, tedy neposuzujeme tlumočení, které vychází z pilotáže;
- d) přestože kritéria b) a c) již podstatně limitují vhodný počet nahrávek, projevy byly vybírány tak, aby rychlost jejich přednesu měla co nejmenší vliv na vynechávky, zjednodušování, zobecňování a další strategie, které tlumočníci při tlumočení velmi rychlých projevů používají.

Níže se budeme podrobněji zabývat některými z těchto kritérií a popíšeme také, jak jsme při výzkumném šetření postupovali.

3.2.1 FTA nebo potenciální FTA

Při výběru FTA nebo potenciálních FTA jsme vycházeli z již zmíněné teorie (ne)zdvořilosti Geoffreyho Leech. Jako (potenciální) FTA chápeme vyjádření opaku zdvořilosti, které by v dané komunikační situaci mohlo vést ke ztrátě tváře a tedy úcty, kterou adresát u ostatních účastníků komunikace požívá. Takovéto mluvní akty jsme pak v námi analyzovaném vzorku označili jako FTA. Pracujeme s negativní tváří podle Leech, jejímž cílem je vyhnout se ponížení či ztrátě úcty. Karen Tracyová (Tracy 2008: 175) považuje útok proti tváři za „část

promluvy – jeden komentář, delší promluvu, projev – který je vyložen jako úmyslně urážlivý“. Tracyová (ibid.) dále tvrdí, že zda je něco úmyslně urážlivé či nikoli, je individuální úsudek a jako takový je často sporný, protože útok proti tváři je spíše vyhodnocení situačně zasazené komunikace než samostatně stojící mluvní akt, jeho posouzení vychází z kulturních znalostí toho, jaké identity jsou žádoucí v konkrétní komunikační praxi.

Za FTA jsme například označili výroky, v nichž se řečník přímo obrací na adresáta (jednotlivce nebo skupinu), aby mu něco vytknul, vyčetl nebo ho kritizoval. Přestože tyto případy nemusí být nutně urážlivé, rozhodně však snižují sebeobraz adresáta v dané komunitě, jako v případě projevu 24), kdy španělský europoslanec říká španělskému premiérovi, že ho bolí, že premiér nehovořil o jistých bodech ve svém projevu, že nebyl schopen o nich hovořit atd., nebo v projevu 25), ve kterém jiný španělský europoslanec žádá po španělském premiérovi vysvětlení a tuto žádost uvozuje slovy „bud'te tak laskav a vysvětlete“. Za FTA také považujeme případy, kdy řečník jiné politiky nebo politické strany označuje za například „komunistické“, „reakcionářské“ nebo za „extrémní pravici“. Vycházíme z toho, že EP je mezinárodní plénium, jehož hlavním rysem je vyznávání demokracie a její prosazování, a proto lze podobná označení namířená proti politickým stranám nebo konkrétním politikům považovat za porušení maximu ocenění, tudíž za projev nezdvořilosti, a tedy za FTA.

Při identifikaci FTA byla navíc užitečná prozódie, která je jedním z prostředků, které slouží k vyjádření (ne)zdvořilosti, přestože Carlo Marzocchi (1998: 70) uvádí, že čtení připravených projevů má za následek nepřírozenou prozódii. Marzocchiho tvrzení je jistě pravdivé, co se týče oddělování jednotlivých významových celků poklesem hlasu a odmlkou, nicméně pokud jde o FTA, prozódie je v námi vybraných projevech často jasně ukazuje, že se skutečně jedná o FTA – kladení velkého důrazu nejen na slabiky, ale celá slova nebo několik slov za sebou, zvýšení hlasu nebo výrazné pauzy pro zdůraznění řečeného. Například Jonathan Culpeper (2011b: 10) hovoří o „roli prozódie jako o jednom ze signálů, které společně zvyšují urážku promluvy (to, že je [promluva] do jisté míry urážlivá, je jasné už bez prozódie)“. Culpeper (ibid.: 1) také uvádí, že výzkum v komunikaci prokázal, že prozódie hraje důležitou roli při dekódování smyslu sdělení. V této souvislosti Culpeper tvrdí, že prozódie navíc může změnit konvenční význam jazykových výrazů, jako například v případě ironie nebo sarkasmu.

V teoretické části jsme zmínili také typologii FTA Ervinga Goffmana, ve které Goffman bere v potaz, že k FTA může dojít i nevědomky nebo nechtěně. K takovým FTA na plénu EP bezpochyby může dojít, nicméně všechny FTA vybrané k posouzení v této práci jsou proneseny zcela záměrně, jelikož se jedná v naprosté většině o projevy připravené (kromě reakcí na otázky položené prostřednictvím modré karty) a často tedy i čtené. Poslanci se na plénu cíleně vyjadřují

k projednávaným problematikám, jasně ukazují své stanovisko a vzhledem k tomu, že se pohybujeme v politické sféře, jasně se vymezují vůči jiným politickým názorům/frakcím. O tom také svědčí dva druhy institucionálního jazyka užívané v EU, které Abram de Swaan (2007: 9) dělí následovně: veřejný (angl. *public*), hlavně používaný na plenárních zasedáních v Evropském parlamentu nebo v Komisi v přímé komunikaci s občany, a uzavřený (angl. *closed*), který používají úředníci v evropské byrokracii. Vidíme, že v tomto rozlišení se klade důraz na to, že jazyk používaný na plénu EP je orientován na voliče. Na to odkazuje i Bartłomiejczyk (Bartłomiejczyk 2016: 52) a odkazuje na Stephanii Jo Kentovou, která tvrdí, že navzdory tomu, že některé části plén se nazývají rozpravou, „projevy europoslanců na plenárních zasedáních jsou hlavně určeny ke spotřebě domácímu publiku prostřednictvím internetu, televize a rozhlasu, spíš než aby byly diskuzí s kolegy přítomnými v sále“ (Kent 2009: 57). Elpida Loupakiová (Loupaki 2008: 106) také hovoří o tom, že projevy pronesené na plénu EP jsou „stejně – někdy hlavně – cíleny na potenciální voliče“.

3.2.2 Přímé tlumočení do angličtiny a španělštiny

Co se týče kritéria c), tedy přímého tlumočení ze španělštiny do češtiny a angličtiny, Magdalena Bartłomiejczyk (Bartłomiejczyk 2016: 36) tvrdí, že většina tlumočení v evropských institucích probíhá přímo z výchozího jazyka do jazyka cílového, ale z důvodu velkého počtu jazyků, například při plenárních zasedáních EP, je zapotřebí pilotáže. Pilotáží máme na mysli nepřímé tlumočení, kdy například tlumočník do češtiny, protože výchozí jazyk projevu, např. španělština, nepatří mezi jeho pracovní jazyky, poslouchá jiného kolegu, který tlumočí přímo, např. ze španělštiny do angličtiny. Tlumočník do češtiny pak tlumočí místo ze španělštiny z angličtiny. Takové nepřímé tlumočení je pro potřeby této práce nevyhovující, protože každé tlumočení obnáší rozkódování, analýzu a zpracování vstupních informací a jejich opětovné zakódování. To znamená, že při nepřímém tlumočení druhý tlumočník pracuje s verzí projevu, která je sama o sobě tlumočením a pravděpodobně neobsahuje méně důležité informace, příliš složité větné konstrukce, ale také nevhodná/nezdvořilá vyjádření. U tlumočení plenárních zasedání EP může k podobným vynecháním dojít obzvlášť vzhledem k již zmiňované rychlosti projevů a faktu, že je řečníci mají často připravené písemně a čtou je. Navíc například Carlo Marzocchi (1998: 70) spojuje čtené projevy s nízkou redundancí informací a složitou syntaxí. To znamená, že tlumočnickovi, který tlumočil do češtiny španělský projev přes tlumočení do angličtiny, nemůžeme připisovat práci s FTA obsaženými v původním španělském projevu, protože ji z části už odvedl tlumočník ze španělštiny do angličtiny.

Aby bylo tedy kritérium c) dodrženo, už v prvotní fázi byly vyřazeny ty projevy, kde dekaláž, tj. odstup tlumočníka za řečníkem, byla příliš velká, nebo kde se objevovaly výrazně

delší odmlky – obojí známka toho, že tlumočník, aby mohl tlumočit, musí počkat na přetlumočení kolegou, kterého poslouchá místo výchozího projevu, protože výchozímu jazyku nerozumí. V další fázi jsme vybrané projevy konzultovali s dlouholetými tlumočníky pro evropské instituce, prof. PhDr. Ivanou Čeňkovou, CSc., a vedoucím anglické kabiny v Evropské komisi, Johnem Swalesem. V případě tlumočení ze španělštiny do angličtiny nám bylo potvrzeno, že tlumočníci tlumočí plenární zasedání vždy přímo, což jsme brali jako dostatečnou záruku toho, že žádný z vybraných projevů není tlumočen do angličtiny přes pilotáž. Co se týče tlumočení ze španělštiny do češtiny, profesorka Čeňková v případě tří nahrávek, u kterých měla pochybnosti, konzultovala po telefonu s kolegyní Helenou Koutnou, která pro EP často a pravidelně tlumočí. Shodly se, že jeden projev, u kterého jsme již v prvotní fázi měli pochybnosti, je skutečně tlumočen přes pilotáž, protože dotyčná tlumočnice nemá španělštinu mezi svými pracovními jazyky. Tento projev byl tedy vyřazen.

3.2.3 Rychlost projevů

Pokud jde o kritérium d), rychlost přednesu projevu je jedním ze zásadních faktorů posuzování tlumočnického výkonu. Emilia Iglesiasová Fernándezová (Iglesias Fernández 2015: 37) zdůrazňuje, že „akademici tradičně uvádí vysokou rychlost projevu jako výzvu pro tlumočníky [...]. [Vysoká rychlost je] často spojována s například vysokou informační hustotou, rychlejším přednesem, vyšším počtem informačních jednotek, které musí tlumočník zpracovat. To zatěžuje kognitivní kapacitu“. To pak vede k méně přesnému tlumočení (Lee 1999: 264), stresu a zatížení kognitivních schopností (Iglesias Fernández 2015: 37). Iglesiasová Fernándezová (ibid.) také poukazuje na to, že podle zprávy o pracovní zátěži tlumočnicků vypracované Mezinárodní asociací konferenčních tlumočnicků AIIC (AIIC 2002: 116–117) tlumočníci uvádí, že vysoká informační hustota nebo rychlý přednes jsou často typické pro čtené projevy a jsou „hlavní příčinou vynechávek, přerývanosti nebo nepřirozené intonace v převodu do cílového jazyka“. Co se týče samotné rychlosti přednesu projevů, Cristina Mondová, Claudio Bendazzoli a další autoři (2005) při tvorbě korpusu EPIC, kde se nachází projevy z Evropského parlamentu v angličtině, španělštině a italštině a jejich přetlumočení do těchto tří jazyků, klasifikovali rychlost projevů následovně:

- nízká rychlost < 130 slov/minuta
- střední rychlost 131–160 slov/minuta
- vysoká rychlost > 160 slov/minuta.

Autoři však upozorňují, že takové rozdělení není univerzální a záleží na kontextu. Podle nich by projev o 150 slovech za minutu byl na italském konferenčním tlumočnickém trhu považován za rychlý, nicméně v podmínkách EP, kde čas je značně omezen a musí se přísně dodržovat, se

takový projev dá považovat za středně rychlý. Pro porovnání Iglesiasová Fernándezová (Iglesias Fernández 2015: 38) zmiňuje, že pozorování a výzkum ukazují, že maximální hranicí pro zachování efektivního tlumočení se zdá být rychlost projevu 95 až 120 slov za minutu. Avšak zdá se, že rychlost projevů v EP podle studií se pohybuje okolo 160 slov za minutu, tedy podstatně výše než zmíněná hodnota 95–120 slov za minutu. V první fázi výběru nahrávek jsme vyřadili projevy, jejichž rychlost přednesu byla příliš vysoká – byly například eliminovány projevy, kde sám předsedající pléna řečníka přerušil, aby ho požádal o pomalejší přednes kvůli tlumočnickům. Iglesiasová Fernándezová (ibid.: 37) zdůrazňuje, že stanovení, zda je výchozí projev těžký nebo ne, je jak složité, tak subjektivní, protože zde hrají roli rozdíly mezi jednotlivci, míra, do jaké byl už tlumočnický těžkým výchozím projevům vystaven, a také použití strategií pro vypořádání se s náročnými projevy. Iglesiasová Fernándezová (ibid.: 38) také odkazuje na Miriam Shlesingerovou (Shlesinger 2003: 44), která pozorovala, že horší tlumočnický výkon nesouvisí nutně s vysokou rychlostí projevu. Podle Shlesingerové si tlumočníci při rychlých projevech lépe vybavují materiál s vysokou hustotou informací a dobrý výkon spíše než jen s rychlostí výchozího projevu souvisí s použitím tlumočnických strategií a s efektivním rozhodováním při výběru a upřednostnění informací.

3.2.4 Přepis nahrávek

Poté, co jsme vybrali dostatek (30) vhodných projevů podle výše uvedených kritérií, pořídili jsme jejich přepisy. Přepisy projevů ve výchozím jazyce jsou k dispozici na stránkách EP, pouze jsme je upravili tak, aby odpovídali skutečnému přednesu řečníkem (tj. doplnili jsme přeroky, opakování, nedokončená slova atd.). Přepisy tlumočení do češtiny jsme pořídili pomocí funkce hlasového záznamu dostupné v dokumentech Google. Tlumočení do angličtiny musely být kvůli jejich nízké zvukové kvalitě přepsány manuálně. Přepisy výchozích projevů a jejich přetlumočení se nachází v Příloze 3 spolu se jménem řečníka, jeho příslušnosti k politické straně ve Španělsku a hypertextovým odkazem na konkrétní vystoupení na plénu. Údaje o tlumočnících nejsou k dispozici.

K přepisu jsme využili manuálu Petra Kaderky a Zdeňky Svobodové *Jak přepisovat audiovizuální záznam rozhovoru? Manuál pro přepisovatele televizních diskusních pořadů* (2008–2015), konkrétně kapitoly 3.1.8. „Přepisování slov: základní pravidla“ až 3.1.21. „Přepisování slov: zápis číslovek“, kapitoly 3.1.23. „Záznam zdůraznění slabiky či slova“, 3.1.24 „Záznam pauz“, 3.1.27. „Záznam nápadné pauzy mezi replikami“ a 3.1.29. „Záznam neverbálních hlasových projevů“. Přepisy jsme zaznamenali pomocí malých písmen. Neznačili jsme interpunkci, přestože jedním z důvodů, proč autoři interpunkci nezaznamenávají je to, že tečky a čárky v jejich prepisech slouží k vyznačení intonace. Tu jsme však v naší práci

nevyznačovali. U některých FTA došlo k tomu, že tlumočník chtěl poupravit to, co již řekl, a doplnil tedy něco, co ve výchozí promluvě nebylo. Taková doplnění jsou v prepisech vyznačena kurzívou. Komentáře prepisovatelky/autorky práce jsou v prepisech uváděny ve dvojitých kulatých závorkách. Prázdné jednoduché kulaté závorky označují nesrozumitelné části promluvy. Podrobná legenda se pak nachází v Příloze 3. Přestože je manuál navržen pro prepisy v českém jazyce, řídili jsme se jím, konkrétně pokyny „slova vyslovená standardním způsobem zapisujeme podle pravopisných pravidel, důsledně však zaznamenáváme odchylky od standardní výslovnosti a nespisovné slovní tvary“ (Kaderka, Svobodová 2008–2015) a dalšími pokyny, i při prepisech ve španělštině a angličtině. V prepisech do angličtiny jsme dále kvůli specifčnosti anglické výslovnosti použili anglickou fonetickou abecedu z internetové stránky Antimoon: How to learn English effectively (n.d.).

3.2.5 Klasifikace FTA

Po vyhotovení prepisů jednotlivých projevů a jejich přetlumočení do češtiny a španělštiny jsme přistoupili k identifikaci jednotlivých FTA (viz kapitola 8.1) a jejich rozdělení do kategorií. Identifikované FTA ve výchozím jazyce jsme v prepisech zvýraznili žlutě. Vzhledem k tomu, že naším cílem je zkoumat, jak tlumočníci s konkrétními FTA pracují, museli jsme při vyznačování zohlednit to, jak uvádí Pöchhacker (2014: 117), že rozhodování při simultánním tlumočení souvisí s rozčleněním vstupní promluvy na části (angl. *chunks*), které fungují jako základní jednotky převodu. Pöchhacker poukazuje na to, že Frieda Goldman-Eislerová (1972/2002 in Pöchhacker 2014: 17) došla k závěru, že tyto jednotky nejsou lexikální, ale syntaktické a skládají se alespoň z úplného spojení jmenné a slovesné fráze (angl. *predicative expression*), kde slovesná fráze (přísudek) hraje zásadní roli. Roderick Jones (2007: 73) při definování základní jednotky pro převod v tlumočení pak vychází z otázky: „Co umožňuje tlumočnickovi mluvit?“ Jones odpovídá, že tlumočník musí mít něco smysluplného, co říct, což znamená, že ve výchozí promluvě musel porozumět něčemu smysluplnému, co může převést do cílového jazyka. Při identifikaci a vyznačování jednotlivých FTA jsme se tedy snažili o to, aby každý námi označený FTA takovou základní jednotku tvořil.

Vybrané FTA jsme pak rozdělili do pěti kategorií: Zachování (značeno v prepisech a tabulkách ZACH), Vynechání (značeno VYN), Zeslabení (SLAB), Zesílení (SIL) a Doplnění (DOPL). Kategorii, do které jsme každý jednotlivý převod FTA zařadili, jsme označili tučně do sloupce vpravo od prepisu tlumočení na úrovni textu, kde se tento převod vyskytuje, nebo kde by se býval vyskytoval, kdyby nebyl vynechán.

Franz Pöchhacker (2014: 141) uvádí, že nejširěji uznávaným požadavkem na tlumočení je zachování věrnosti vůči originálu. Zmiňuje například Jeana Herberta (1952: 4 in Pöchhacker

2014: 141), podle něhož je základním principem tlumočení „plné a věrné“ (uvozovky jsou již v Pöchhackerově textu) převedení myšlenky řečníka. Pöchhacker dále zmiňuje Briana Harrise (1990: 118 in Pöchhacker 2014: 141), který pojímá ekvivalentní převod jako vyjádření myšlenky a způsobu vyjádření s co největší možnou přesností bez výrazných vynechávek. Jak ale Pöchhacker (ibid.) uvádí, s doslovným překladem souvisí zřejmé problémy, což vede ke snahám stanovit zachování věrnosti převodu na nižší, sémantické rovině. Zastánci teorie smyslu Danicy Seleskovitchové zase spatřují věrné tlumočení v předání smyslu sdělení. Významným faktorem spojovaným s věrným převodem je, kromě předání smyslu, i dosažení ekvivalentního účinku sdělení. Pöchhacker (ibid.: 144) poukazuje na to, že o principu ekvivalentního účinku se hovoří již od 60. let 20. století, a to jak co se týče pochopení adresátem v cílovém jazyce, tak co se týče emotivního a pragmatického účinku na úrovni mezilidské komunikace. V naší práci je síla účinku převedené promluvy, konkrétně převedeného FTA, zásadní, protože určuje, do jaké míry bylo ohrožení tváře převedeno.

První kategorií FTA v našem výzkumu je Zachování. Jedná se o převedení původního FTA z výchozího jazyka do jazyka cílového při zachování smyslu a ekvivalentního účinku. Za dosažení ekvivalentního účinku chápeme převod stejné míry ohrožení tváře do cílového jazyka, jakou FTA způsobil v jazyce výchozím. Magnifico a Defrancq (2016: 35) ve své studii označují tuto kategorii za *Translation*, nebo-li překlad, protože podle nich, aby bylo dosaženo ekvivalentního účinku, tlumočníci používají pro převod FTA strategii překladu. Tento případ si můžeme v našem korpusu uvést na příkladu z projevu 1), kde řečník hovoří o setkání španělského ministra s viceprezidentkou Venezuely:

Původní promluva ve španělštině	Tlumočení do češtiny	Tlumočení do angličtiny
ha hecho una cita clandestina ⁴	došlo k tajné schůzce	which conducted a clandestine meeting

Tabulka 1: Překlad – projev 1)

Vidíme, že v obou tlumočeních došlo k téměř doslovnému převodu, přičemž smysl i účinek sdělení zůstaly zachovány.

Přestože i v našem korpusu byly FTA nejčastěji zachovány tímto způsobem, na příkladu z projevu 4) však vidíme, že do kategorie Zachování jsme zařadili i jiné způsoby převodu. V tomto projevu řečnice vyjadřuje lítost nad postupem některých poslanců ve věci, kterou komentuje:

⁴ V příkladech jsme pro jednodušší orientaci z přepisů odstranili hezitační zvuky, přechyby, opakování atd. tam, kde nejsou relevantní. Také fonetický přepis zkratk a vlastních jmen jsme v příkladech nahradili způsobem, kterým se běžně píše, přestože jsme je ponechali malým písmem.

Původní promluva ve španělštině	Tlumočení do češtiny	Tlumočení do angličtiny
es lamentable	je politováníhodné	it's very very said

Tabulka 2: Zachování – projev 4)

Ohrožení tváře je zde způsobeno porušením maximu ocenění. V případě tlumočení do angličtiny nemůžeme hovořit přímo o překladu, protože výrazu *lamentable* odpovídá spíše anglické *regrettable*, nicméně zopakováním anglického *very* ve spojení se slovem *sad* dochází k zachování účinku sdělení.

Do kategorie Zeslabení jsme zařadili případy, kdy při převodu došlo k oslabení účinku FTA, což vedlo k tomu že FTA v cílovém jazyce nezpůsobil takovou míru ohrožení tváře/ takovou újmu jako ve výchozím jazyce. Tuto kategorii lze velmi dobře ilustrovat na projevu 20), kdy řečník kritizuje EU a osočuje ji z toho, že se stala otrokem Donalda Trumpa:

Původní promluva ve španělštině	Tlumočení do češtiny	Tlumočení do angličtiny
la unión europea ha decidido convertirse en el siervo de trump	evropská unie se rozhodla opravdu podpořit úplně ve všem donalda trumpa	the eu has decided to follow trump

Tabulka 3: Zeslabení – projev 20)

V obou tlumočeních je převeden smysl sdělení, tedy to, že EU se řídí rozhodnutími Donalda Trumpa místo toho, aby jednala dle vlastního uvážení, nicméně přirovnání EU k otrokovi, který je podřízený svému pánovi a poslouchá jeho rozkazy, nebylo převedeno ani do jednoho z cílových jazyků. Tím došlo k oslabení účinku sdělení. Například v projevu 22) řečník ostře kritizuje výši benefitů europoslanců a ptá se „copak zadky poslanců nemůžou letět dvě hodiny turistickou třídou?“

Původní promluva ve španělštině	Tlumočení do češtiny	Tlumočení do angličtiny
[...] acaso los culos de los diputados no pueden volar durante dos horas en clase turista	já se ptám zda je tak nepohodlné pro pozadí poslanců cestovat turistickou třídou	i ask are mps' bums too precious to fly for two hours in tourist class

Tabulka 4: Zeslabení – projev 22)

V tlumočení do angličtiny zůstává smysl i účinek zachován, protože tlumočník použil slovo *bum* ekvivalentní španělskému *culo*. Na druhou stranu v českém tlumočení tlumočnice raději zvolila vyšší rejstřík, tedy použila spisovného českého výrazu oproti tomu nespisovnému, takže v převodu zachovala smysl sdělení, ale už ne jeho účinek.

Opačným případem je kategorie Zesílení, kde při převodu FTA dochází ke zvýšení míry ohrožení tváře a způsobené újmě. To můžeme pozorovat na projevu 2), kde řečník říká, že v dané věci „je zřejmé, že Komise nic neudělala“:

Původní promluva ve španělštině	Tlumočení do češtiny	Tlumočení do angličtiny
es evidente que la comisión no ha hecho nada	co je zjevné je že komise neudělala vůbec nic	what's () that the commission has done nothing

Tabulka 5: Zesílení – projev 2)

V převodu do češtiny dochází ke zvýšení újmy FTA přidáním částice *vůbec*.

Pokud FTA zcela vypadl, zařadili jsme takový případ do kategorie Vynechání, tak jako například v projevu 1), kde řečník v rozpravě o sankcích EU proti Venezuele označuje členy venezuelské vlády za „skupinu zločinců“:

Původní promluva ve španělštině	Tlumočení do češtiny	Tlumočení do angličtiny
una decisión de la unión europea de imponer sanciones a una serie de criminales que gobiernan en esa mafia comunista y narcotraficante	sankce byly rozhodnuty, aby se zamezilo vměšování drogových kartelů	the european union to impose sanctions restrictive measures against this mafia

Tabulka 6: Vynechání – projev 1)

Henri Barik (1994: 122–123) se ve své kategorizaci odchylek tlumočení od výchozího sdělení věnuje mimo jiné vynechávkám (angl. *omissions*). V rámci vynechávek rozlišuje takové případy, jako například vynechání předložek či spojek, které nemají zásadní vliv na obsah – a my bychom dodali, že ani na účinek promluvy. Proto jsme vynechávky v rámci FTA, které neměly vliv na smysl ani míru ohrožení tváře, nebrali v potaz. Barik hovoří dále o závažnějších vynechávkách, kde tlumočník například vynechá delší úsek výchozí promluvy, což vede ke ztrátě významu (tyto případy se podle něj projevují například i přerývaností tlumočení). V těchto případech, pokud námi identifikované FTA zcela vypadlo, označili jsme takový případ za vynechání. Pokud část FTA zůstala zachována, zařadili jsme jej podle toho, zda došlo k oslabení nebo zesílení míry ohrožení tváře oproti výchozí promluvě – vzhledem k tomu, že dojde k vynechání delšího úseku, domníváme se, že k zachování FTA již dojít nemůže. Jako příklad nám zde poslouží projev 6), kde řečník označuje poslance, kteří hovoří o migrantech jako o „moru“, za „odpad“ a upozorňuje, že politiky EU jsou také zodpovědné za migrační krizi, a proto „tváří v tvář odpadu je třeba méně pokrytectví“:

Původní promluva ve španělštině	Tlumočení do češtiny	Tlumočení do angličtiny
creo que frente a la basura hace falta algo menos de hipocresía	odpad této sněmovny by měl přestat být pokrytecký	show less hypocrisy when dealing with all these insults and problems

Tabulka 7: Příklad – projev 6)

V tlumočení do češtiny došlo k zachování míry ohrožení tváře způsobené ve výchozím jazyce. Naopak z tlumočení do angličtiny označení některých za „odpad“ vypadlo. Nicméně část FTA zachována byla a určitá míra ohrožení tváře byla do cílového jazyka také převedena, a proto jsme tento převod FTA do angličtiny označili za oslabení.

Barik (ibid.: 124–125) poukazuje také na případy, kdy tlumočník zkombinuje/složí části několika různých větných celků, tím, že některé části promluvy mezi nimi vynechá. Tím může dojít ke změně významu promluvy, přestože její hlavní myšlenka může zůstat zachována. Tento případ si můžeme ukázat na projevu 2), kdy řečník v souvislosti s tajnou schůzkou venezuelské viceprezidentky se španělským ministrem ve Španělsku říká:

Původní promluva ve španělštině	Tlumočení do češtiny	Tlumočení do angličtiny
lo que es evidente es que la comisión no ha hecho nada y es muy sencillo notificó el gobierno al consejo la excepción al gobierno del señor maduro no no lo hizo está ese documento al alcance de los ciudadanos no no lo hizo ⁵	co je zjevné je že komise neudělala vůbec nic (..) eh naopak: (..) dělali jste něco eh co se týče vlády madura nic jste neudělali nic tady neděláte komise	what's () that the commission has done nothing it is very simple did they notify the member state then to the council the exception here no they didn't do

Tabulka 8: Složení různých větných celků – projev 2)

Tlumočnice očividně slyšela části promluvy, jako například záporny a „Maduro“, ale už zřejmě neslyšela, k čemu se tyto části vztahují, a tak je sloučila do sdělení, které má jiný význam než to výchozí. Nicméně je zachováno to, že se jedná o kritiku. V originálu však poslanec kritizuje španělskou vládu, již ne Komisi. Vzhledem k tomu, že jsme jako FTA ve výchozí promluvě označili pouze část *la comisión no ha hecho nada* – zbytek promluvy pro nikoho ohrožení tváře nepředstavuje – označili jsme převedení tohoto FTA za zesílení, jelikož tlumočnice přidává slovo „vůbec“, které ve výchozí promluvě není, a zvyšuje tak ohrožení tváře způsobené porušením maximu ocenění. Zbytek převedené promluvy jsme označili za doplnění (v kurzivě), protože tlumočnice do češtiny vytváří hned několik FTA, které v původní promluvě nejsou. V tomto příkladu jsme ponechali vyznačení pauz a hezitačních zvuků, které ukazují, že tato pasáž byla pro tlumočníci problematická.

Barik (ibid.: 127) ve své kategorizaci odchylek v tlumočení také hovoří o případech nahrazení a chyb (*substitutions and errors*). Jedná se o případy, kdy část výchozí promluvy je nahrazena tlumočníkem za něco jiného. Takové nahrazení může, ale nemusí, zásadně změnit smysl výchozí promluvy. Jedním z typů podobných nahrazení je podle Barika „chyba falešného odkazu“ (angl. *error of false reference*). V našem výzkumu se vyskytuje v projevu 2), kdy řečník říká Vysokému představiteli Evropské Unie pro zahraniční věci a bezpečnostní politiku Josepu Borrellovi „a vás to neznepokojuje“:

⁵ „Je zjevné, že Komise neudělala nic a je to jednoduché. Oznámila vláda Radě výjimku pro vládu pana Madura? Ne, neoznámila. Je tento dokument k dispozici občanům? Ne, není.“

Původní promluva ve španělštině	Tlumočení do češtiny	Tlumočení do angličtiny
y a usted no le preocupa	a to nám způsobuje velké starosti	–

Tabulka 9: Chyba falešného odkazu – projev 2)

Tento případ převodu FTA jsme označili za oslabení. Přestože dochází k odkazu na chybný subjekt/osobu, v návaznosti na výše zmíněné přetlumočení „Komise neudělala vůbec nic [...] Dělali jste něco [...]? Nic jste neudělali. Nic tady neděláte“, promluva „to nám způsobuje velké starosti“ by také mohla vést k porušení maximu ocenění a ohrozit tak tvář Evropské komise.

Pokud jde o kategorii Doplnění, zajímaly nás případy, kdy si tlumočník přidal FTA, který ve výchozím projevu nebyl (jeden takový příklad jsme již uvedli výše). V prvním případě v projevu 4) řečnice říká „chtěla bych vás požádat [...] abyste nás všechny ušetřili takového dusna“:

Původní promluva ve španělštině	Tlumočení do češtiny	Tlumočení do angličtiny
les pediría [...] nos ahorran a todos y a todas este bochorno	ted' i do budoucna bych vám ráda navrhla abyste se chovali poněkud odpovědnosti	<i>this is pathetic indeed so i think this is bad now it will be bad in the future as well</i>

Tabulka 10: Doplnění – projev 4), 1. případ

Převod této promluvy do angličtiny jsme v přepisu nahrávek označili jako vynechání plus doplnění. Tlumočník v této pasáži nedokázal, ať to bylo způsobeno čímkoli, předat smysl původního sdělení (například nemusel slyšet část sdělení a tak nevěděl, co konkrétně chce řečnice říct) a úplně ho vynechal, nicméně pochopil, že se jedná o něco negativního, a tudíž se pokusil převést alespoň negativní vyznění sdělení, aby zachoval jeho účinek. Podobně ve stejném projevu řečnice říká:

Původní promluva ve španělštině	Tlumočení do češtiny	Tlumočení do angličtiny
[ustedes se dedican] al chascarrillo	–	it's [...] painful indeed to see [...]

Tabulka 11: Doplnění – projev 4), 2. případ

Vyjadřuje se pořád ke stejné skupině politiků z jiné politické frakce, kterou kritizuje, protože, mimo jiné, se podle ní chodí do EP vypovídat místo toho, aby se věnovali něčemu prospěšnému. Ani v tomto případě tlumočník do angličtiny smysl sdělení věrně nepředal (možná protože slovo *chascarrillo* neznal nebo protože nenašel nebo si nevzpomněl na adekvátní vyjádření v angličtině), nicméně pochopil, že se jedná o něco negativního a tak se opět pokusil převést aspoň toto. Vidíme, že danou pasáž tlumočník vnímal poměrně velmi negativně, protože kromě hodnocení *painful* („bolestivý“) dodává ještě *indeed* („opravdu“). Kategorii Doplnění můžeme tedy brát jako snahu tlumočníků o věrné přetlumočení – často se jedná o výsledek kontroly

a opravy vlastního výstupu – přestože tato snaha může vést ke změně smyslu sdělení a oslabení nebo zesílení míry ohrožení tváře, kterou sdělení způsobuje.

3.3 Výzkumné šetření

Celkem jsme vybrali 31 nahrávek, ze kterých bylo nakonec použito 30 (jedna byla vyřazena, protože se jednalo o tlumočení z pilotáže, viz výše), v celkové délce 38:09 minut. Jak lze vidět v tabulce níže, rychlost projevů v našem korpusu je v průměru 163,7 slov za minutu. To se shoduje s tvrzením Emilie Iglesiasové Fernándezové (Iglesias Fernández 2015: 38), že rychlost projevů v EP se pohybují kolem 160 slov za minutu.

Projev	Délka projevu (v min)	Počet slov	Rychlost projevu (slov/min)
1) H. Tertsch (Venez.)	1:07	169	151,3
2) J. Cañas	1:43	291	169,5
3) Lopez Aguilar	1:11	206	174
4) S. Rego	1:05	170	156,9
5) J. Borrell	2:26	266	109,3
6) P. Iglesias (migr.)	1:00	194	194
7) P. Iglesias (migr. 2)	0:31	87	168,4
8) P. Iglesias (Řecko)	1:22	231	169
9) González Pons	2:09	397	184,7
10) García Pérez	1:45	259	148
11) Albiol Guzmán	1:11	194	163,9
12) P. Iglesias (CIA)	0:54	169	187,8
13) P. Iglesias	1:20	232	174
14) Riba i Giner	1:05	162	149,5
15) Manu Pineda	1:12	179	149,2
16) M. Pagazaurtundúa	1:15	211	168,8
17) C. Luena	1:40	300	180
18) J. López	1:38	272	166,5
19) J. López (modrá karta)	0:43	157	219
20) Ziluaga	1:09	190	165,2
21) López Bermejo	1:05	172	158,8
22) X. B. Ziluaga (rozp.)	1:05	173	159,7
23) Buxadé Villalba	1:45	286	163,4
24) González Pons	1:30	286	190,7
25) Iturgaiz	1:23	198	143,1
26) López-Istúriz	0:48	140	175
27) Urbán Crespo (Bělor.)	1:45	239	136,6
28) A. Miranda	1:09	203	176,5
29) Salafranca	0:38	94	148,4
30) A. Miranda (modrá k.)	0:35	118	202,3
Celkem	38:09	6 245	163,7 (průměr slov/min)

Tabulka 12: Rychlost jednotlivých vybraných projevů

Celkem jsme ve španělských projevech identifikovali 171 FTA (viz Příloha 1). Rozdělili jsme je do kategorií podle Geoffreyho Leech (viz Příloha 2, včetně jejich výčtu ve výchozím jazyce), který definuje čtyři druhy opaků zdvořilosti: nulovou zdvořilost, nezdvořilost,

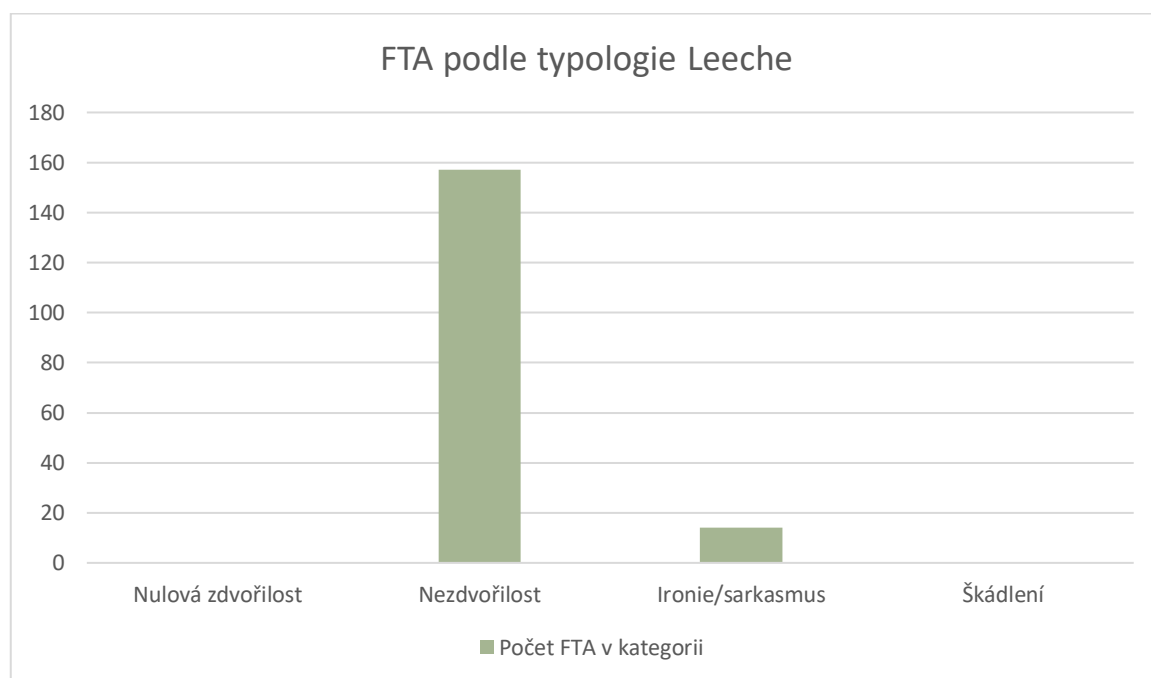

ironii/sarkasmus, škádlení (viz kapitola 2.2). Nejvíce FTA jsme zařadili do kategorie Nezdvořilost, celkem 157, tedy 91,81 %. Do této kategorie jsme zařadili akty, které způsobují ohrožení tváře, mimo jiné, porušením jednoho z Leechových maximů (v našem případě v naprosté většině maximu ocenění). V teoretické části jsme poukázali na to, že zdvořilost lze nahlížet prizmatem škály nebo stupnice, kdy poděkování vyjádřené slovy „velmi děkuji“ bude zdvořilejší než pouhé „děkuji“ a „mohl bys mi prosím podat tu knihu“ zdvořilejší než „podej mi knihu“ (což by bylo vlastně nezdvořilé). Podobně můžeme pozorovat i různou intenzitu FTA, které jsme zařadili do naší kategorie Nezdvořilosti. Méně nezdvořilá jsou označení jako *socialcomunista* („sociálně komunistický/á [politik/strana]“) nebo *inacción* („netečnost“). Tato označení považujeme za porušení maximu ocenění, jelikož se, jak jsme již zmínili, nacházíme na půdě evropské instituce, která tím, že je volena přímo, dodává legitimitu i dalším evropským institucím, je symbolem demokracie v EU a měla by tedy efektivně fungovat a podnikat potřebné kroky. Na vyjadřování europoslanců je pak znát, že to samé očekávají i od vnitrostátních parlamentů. Za více nezdvořilé pak považujeme FTA jako *esta parodia no es legal* („tato parodie není legální“) nebo *un alarde de cinismo* („dávka cynismu“), jejichž nezdvořilost dále mohou umocnit vyjádření jako například *sin precedentes* („nevídaný/neslýchaný“). K nejnezdvořilejším výrazům, které jsme v projevech identifikovali, pak patří *los sentimientos más repugnantes* („nejodpornější pocity“), *criminal* („zločinec, zločinecký/á [režim/vláda]“), *barro socialista* („socialistické bahno“) nebo *trayendo aquí este chapapote* („přinášet sem takovou špínu“). Do kategorie Nezdvořilost jsme také zařadili vyjádření hrubosti (*rudeness*, viz kapitola 2.2), například *se me revuelve el estómago* („obrací se mi žaludek“), *son ustedes basura* („jste, pánové, odpad“), *maldita* („zatracený/á“), *hijo de puta* („zkurvysyn“) nebo *culos* („zadky“). Zde bychom rádi uvedli i výrazy *introducir (...) por el ano* („zavést [...] do řitního otvoru“) a *derramar líquido caliente sobre el pene* („vylít horkou tekutinu na penis“), protože, přestože jsou to výrazy spisovné, ne jako například *culo* („ zadek“), podobné výrazy vztahující se k lidské anatomii jsou často choulostivé a v prostředích, kde není zvykem o nich mluvit, mohou být až šokující. T dokládá fakt, že tlumočnice do češtiny si v dané části promluvy vypla na pár vteřin mikrofon.

Druhou kategorií podle Leechovy typologie nezdvořilosti je ironie/sarkasmus, do které jsme v našem korpusu zařadili 14 FTA, což odpovídá 8,19 % všech FTA, které jsme identifikovali. Leech (2014: 18) uvádí, že také přílišná zdvořilost může vést k nepřátelskému, ironickému vyznění, a tedy k nezdvořilosti. Takový případ vidíme v nahrávce 19), kdy řečník reaguje na modrou kartu kolegy, který jejím prostřednictvím reagoval na řečníkův předchozí projev (projev 18)). Řečník vyjadřuje svůj nesouhlas s reakcí/otázkou kolegy a říká *por favor*,

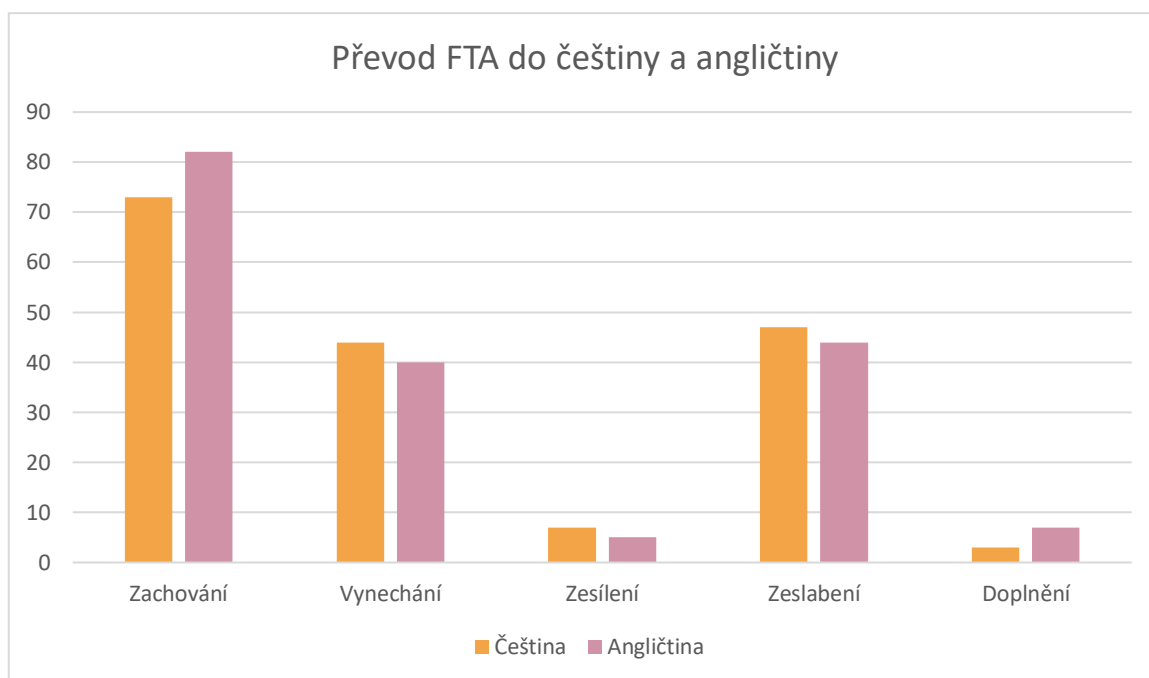
hombre, por favor, doslovně tedy „prosím vás, člověče, prosím vás“. Zdvořilostní formulka „prosím vás“ je v tomto sdělení ne jednou, ale dokonce dvakrát, v těsném sledu za sebou. Ale místo ke zvýšení zdvořilosti vede naopak k očividné nezdvořilosti porušením maximu souhlasu.

Nezaznamenali jsme žádný případ nulové zdvořilosti, ani škádlení. Plénium Evropského parlamentu se však nezdá být vhodným prostředím pro podobné způsoby vyjadřování nezdvořilosti – jak jsme zmínili výše, jedná se o politickou arénu se striktně daným pořádkem vystoupení jednotlivých poslanců, kteří mají navíc velmi omezený čas, aby vyjádřili svůj postoj. Poukázali jsme navíc na to, že vystoupení na plénu EP, i když se jedná o „rozpravu“, nejsou dialogem s kolegy, ale spíše projevy určenými ke spotřebě voliči. Rozdělení identifikovaných FTA podle typologie Leech je znázorněno v Grafu 1.

Graf 1: FTA podle typologie Leech

Pokud jde o práci tlumočnicků s konkrétními FTA, při tlumočení do češtiny bylo zachováno 73 FTA, tj. 42,69 %, a 82 FTA do angličtiny, 47,95 %. Vynecháno bylo 44 FTA do češtiny, tedy 25,73 %, a 40 FTA do angličtiny, 23,39 %. Zesíleno bylo 7 FTA do češtiny, 4,09 %, a 5 FTA do angličtiny, 2,92 %. Zeslabeno bylo 47 FTA do češtiny, což odpovídá 27,49 %, a 44 FTA do angličtiny, tj. 25,73 %. K doplnění došlo do češtiny ve 3 případech, 1,75 %, a v 7 případech do angličtiny, tedy v 4,09 %. Tyto výsledky jsou znázorněny v Grafu 2.

Graf 2: Převod FTA do češtiny a angličtiny

Nejhojněji zastoupenou kategorií je tedy kategorie Zachování (v obou jazykových párech více než 40 % případů), což odpovídá výše zmíněnému tvrzení, že základní normou v tlumočení je věrný převod sdělení z výchozího do cílového jazyka. Navíc vidíme, že toto zjištění platí jak pro jazykový pár španělština–čeština, tak pro jazykový pár španělština–angličtina. Je zajímavé, že další dvě nejpočetnější kategorie, přestože to jsou podle očekávání Zeslabení a Vynechání, se vyskytly ve velmi podobném počtu případů. Výsledky v těchto kategoriích jsou pro oba jazykové páry opět velmi podobné. K vynechání při tlumočení do češtiny došlo ve 25,73 % případů a při tlumočení do angličtiny ve 23,39 %. K zeslabení došlo při tlumočení do češtiny ve 27,49 % případů při tlumočení do angličtiny ve 25,73 %. Navíc vidíme, že k zeslabení v obou jazykových párech došlo ve více případech, v jazykovém páru španělština–angličtina je tento rozdíl 2,34 %, v případě páru španělština–čeština 1,76 %. Tlumočníci ze španělštiny do angličtiny tedy celkově zachovávali FTA více než tlumočníci ze španělštiny do češtiny (o 5,26 %), vynechávali méně (o 2,34 %), zeslabovali a zesilovali FTA méně často než tlumočníci ze španělštiny do češtiny (v případě zeslabení o 1,76 % a v případě zesílení o 1,17 %) a doplňovali častěji (o 2,34 %).

Podle Magnifica a Defrancqa (2016: 38) podobné výsledky ukazují, že tlumočníci poměrně často adresátům předávají FTA, které ohrožují tvář méně, než jak zamýšlel řečník. V našem výzkumu případy, kdy je FTA oslaben nebo vynechán, představují v případě tlumočení ze španělštiny do češtiny 53,22 % všech původních FTA a v případě tlumočení ze španělštiny do angličtiny 49,09 % případů. Zajímalo nás proto, jaké strategie tlumočníci k oslabování ohrožení tváře používají. Zjistili jsme, že používali:

- a) vynechání části promluvy – k takovému vynechání došlo v jednom případě v tlumočení do češtiny a ve dvou do angličtiny. Jako příklad nám může posloužit projev 1), kde k vynechání části promluvy, které vedlo k oslabení původního FTA, došlo jak v tlumočení do češtiny, tak v tlumočení do angličtiny. V obou případech vypadl přívlastek *comunista*:

Původní promluva ve španělštině	Tlumočení do češtiny	Tlumočení do angličtiny
esa mafia comunista y narcotraficante de venezuela	byly rozhodnuty aby se zamezilo vměšování drogových kartelů a kriminálních živlů současné vlády	to impose sanctions restrictive measures against this mafia narco trafficking regime in venezuela

Tabulka 13: Vynechání části promluvy – projev 1)

- b) přidáním do původní promluvy vyjádření, které ohrožení zmírnilo – tuto strategii jsme identifikovali ve dvou případech v tlumočení do češtiny a v jednom tlumočení do angličtiny. V češtině šlo konkrétně o ukazovací zájmeno „takový“:

Původní promluva ve španělštině	Tlumočení do češtiny	Tlumočení do angličtiny
quien habla así de seres humanos solamente merece una calificación y aunque sea una palabra fuerte lo voy a decir son ustedes basura	a kdo tak to hovoří o lidech a tak jsou prostě takovým odpadem	you are really eh trash if you're referring to humans in this way

Tabulka 14: Přidání zmírňujícího vyjádření – projev 6)

Původní promluva ve španělštině	Tlumočení do češtiny	Tlumočení do angličtiny
convertir un debate sobre un hecho trágico en una sinagoga de alemania en otro de sus ejercicios de señalamiento del disidente	opět levice se snaží změnit rozpravu o tragické události v německé synagoze zase v takovému ukazování prstem	convert this debate but tragic event in a synagogue in germany to one of their exercises as painting themselves as dissidents

Tabulka 15: Přidání zmírňujícího vyjádření – projev 23)

V angličtině pak šlo o přidání spojení *I don't know if*:

Původní promluva ve španělštině	Tlumočení do češtiny	Tlumočení do angličtiny
a ver si ustedes lo comprenden señores de la derecha y de la ultraderecha en españa	a je třeba aby to pochopila i naše pravice	i don't know if you on the right and alt-right in spain actually understand this

Tabulka 16: Přidání zmírňujícího vyjádření – projev 17)

- c) převedli FTA tak, že oslabili jeho účinek celkově – například v tlumočení do češtiny pozorujeme tuto strategii v projevu 2):

Původní promluva ve španělštině	Tlumočení do češtiny	Tlumočení do angličtiny
va a ser complicado sobrevolar el barro socialista pero lo voy a intentar	bude velice obtížné překonat tady tu socialistickou překážku ale pokusím se o tom	it's gonna be very complicated to react but i'm going to try

Tabulka 17: Oslabení celkového účinku FTA – projev 2)

V tlumočení do angličtiny ji nalezneme například v projevu 24):

Původní promluva ve španělštině	Tlumočení do češtiny	Tlumočení do angličtiny
ha sido incapaz de hablar de la unidad de españa incapaz de defender el estado de derecho español	to že jste nebyl schopen hovořit o jednotě španělska a o právním státě	you haven't talked about the unity of spain and you haven't defended the rule of law in spain

Tabulka 18: Oslabení celkového účinku FTA – projev 24)

- d) odchýlili se od přímého adresování – k oslabení došlo, protože tlumočníci upřednostnili méně přímé adresování nebo zobecnění. V těchto případech se řečníci přímo na adresáta obrazejí, něco mu připisují, kritizují ho. Tlumočníci však přímé „vy“ převádí za použití „my“, „jsou zde“ atd. V případě tlumočení do češtiny tuto strategii můžeme pozorovat v projevu 10):

Původní promluva ve španělštině	Tlumočení do češtiny	Tlumočení do angličtiny
no nos hagan sentir vergüenza del momento histórico que estamos viviendo	neměli bychom potom cítit stud a za to jak jsme vyřešili tento historický okamžik	let us not eh or do not make us become ashamed of this moment in history

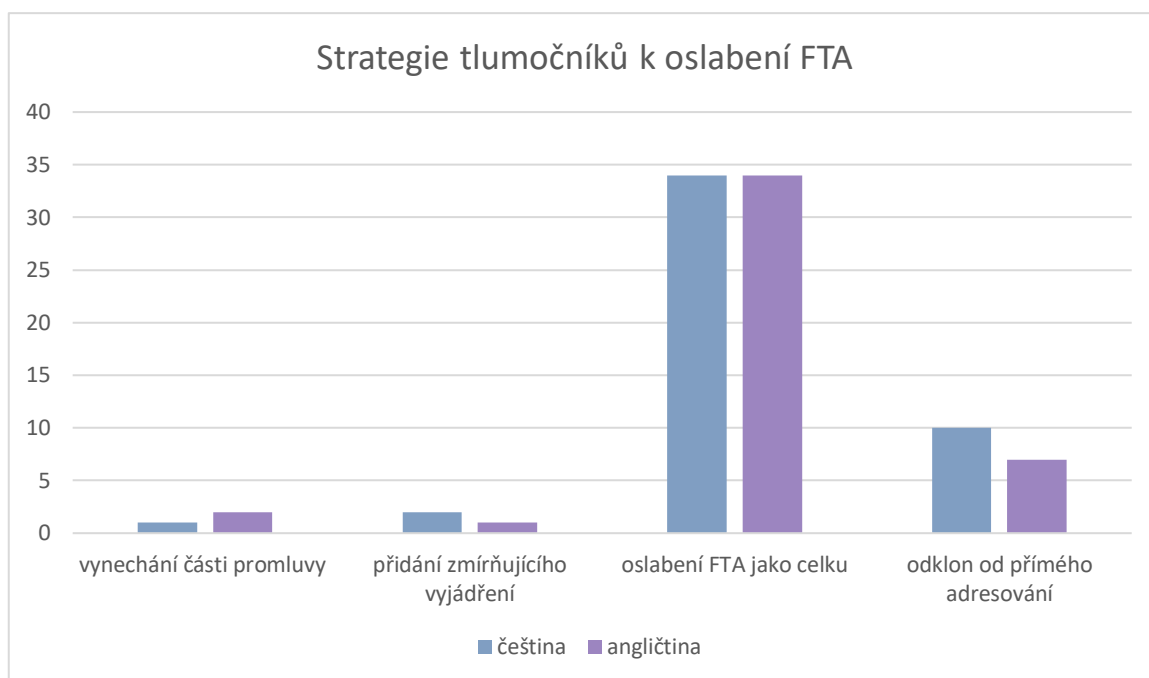
Tabulka 19: Odchýlení od přímého adresování – projev 10)

V případě tlumočení do angličtiny pak v projevu 13):

Původní promluva ve španělštině	Tlumočení do češtiny	Tlumočení do angličtiny
no les pido que dejen de ser lo que son pero al menos no mientan a la gente	já vás prosím abyste nelhali lidem	we should call a spade a spade we shouldn't lie to people

Tabulka 20: Odchýlení od přímého adresování – projev 13)

Použití jednotlivých strategií je znázorněno v grafu níže.

Graf 3: Strategie tlumočnicků k oslabení FTA

Domníváme se, že v části případů, kdy došlo k zeslabení nebo vynechání, to bylo způsobeno důvody, jako jsou například již zmíněná vysoká rychlost projevů – která klade velké kognitivní nároky na pracovní kapacitu tlumočnicků – nebo například potíže s okamžitým nalezením vhodného ekvivalentu v cílovém jazyce. Daniel Gile (2008: 59) pojímá simultánní tlumočení jako „soubor řady kognitivních operací“, které rozdělil do tří „úsilí“. Těmito úsilími jsou Úsilí poslechu/ Úsilí poslechu a analýzy, které slouží tlumočnickovi k porozumění výchozího projevu. Zároveň s tímto úsilím probíhá i Úsilí produkce, které spočívá v produkci výstupu v cílovém jazyce, včetně vlastní kontroly výstupu a případných oprav již řečeného, a Úsilí paměti, což jsou operace spojené s krátkodobou pamětí pro zapamatování si vstupních informací a jejich vybavování, ale také pro zapamatování si toho, co tlumočnick již sám posluchačům přetlumočil. K těmto třem úsilím Gile přidává ještě Úsilí koordinace, prostřednictvím kterého dochází k přerozdělování pozornosti mezi výše zmíněnými třemi úsilími. Gile (2008: 60) dále zmiňuje, že tlumočníci často uvádí, že

nemohli porozumět části promluvy ve výchozím jazyce, protože jejich pozornost byla zaneprázdněna něčím jiným (například produkcí promluvy v cílovém jazyce), nebo nemohli vyprodukovat odpovídající část promluvy v cílovém jazyce a zároveň poslouchat další část promluvy ve výchozím jazyce a že se často ocitají v situaci, kdy porozuměli části promluvy ve výchozím jazyce, ale „zapomněli“ ji, než ji mohli přeformulovat v cílovém jazyce.

Také Magnifico a Defrancq (2016: 38) zdůrazňují, že vynechání FTA nemusí být nutně vědomá strategie, jak chránit tvář adresáta, nicméně i přesto je podle nich správné tvrdit, že tlumočníci relativně často pracují se strategiemi chránícími tvář.

Magnifico a Defrancq (ibid.: 30) dále pracují s domněnkou, že řečníci na plénu EP „nejdou v pozici vyjadřovat násilné FTA vůči adresátům, a už vůbec ne je urážet nebo používat

fyzickou nezdvořilost“, protože takové jednání zakazuje Jednací řád Evropského parlamentu (hlava I. kapitola 1 Poslanci Evropského parlamentu čl. 10 Pravidla chování odst. 1) Jednacího řádu Evropského parlamentu, Evropský parlament 2019) a pokud se takového jednání poslanec dopustí, může být potrestán (hlava VII. kapitola 4 Opatření v případě nedodržení kodexu chování čl. 176 Sankce Jednacího řádu Evropského parlamentu, Evropský parlament 2019). Magnifico a Defrancq (ibid.) proto vyvozují, že pokud na plénu EP dochází k vyjadřování nezdvořilosti, takové vyjadřování bude často málo patrné. S tím na základě našeho výzkumu souhlasíme. Pro projevy v našem korpusu je typický vysoký rejstřík. Pokud se řečník tedy rozhodne ohrozit tvář adresáta, dělá tak právě za použití tohoto rejstříku. Napomáhá tomu i fakt, že projevy jsou předem připravené a často čtené. Magnifico a Defrancq (ibid.) dále tvrdí, že nezdvořilé vyjadřování na plénu bude také různými způsoby mírněno. Autoři tvrdí, že zmírňování přirozeně k (ne)zdvořilosti patří, jelikož lze být nezdvořilým i jen tím, že ke zmírnění tam, kde je třeba, nedojde. Např. „Podej mi tu knihu“ oproti „Prosím, podal bys mi tu knihu?“ Proto ve svém výzkumu rozdělili výchozí FTA do dvou skupin: zmírněné (*mitigated*) a nezmírněné (*unmitigated*). Dalo by se však říct, že potenciální nezdvořilé vyznění výchozích FTA/celého projevu je mírněno již na začátku každého projevu, když řečník poděkuje za slovo, a na konci projevu, kdy řečník opět poděkuje za slovo/pozornost, čímž vyjadřuje zdvořilost k EP jako instituci. Řečníci se často obrací také na předsedající/ho zasedání, čímž opět EP jako instituci vyjadřují zdvořilost. Po prozkoumání původních FTA identifikovaných v námi vybraných projevech jsme zjistili, že za zmírněné můžeme považovat pouze pět výchozích FTA, nacházejících se konkrétně v projevech 5), 6), 14) a dva v projevu 25). To tedy z celkového počtu 171 FTA není dostatečně velký podíl pro to, abychom mohli provést podobné šetření jako Magnifico a Defrancq. Podíváme se však blíže na to, jak s nimi tlumočníci pracovali.

V projevu 5) například bylo zmírnění spolu s FTA zachováno v obou tlumočeních:

Původní promluva ve španělštině	Tlumočení do češtiny	Tlumočení do angličtiny
pues tendrán ustedes que estudiar un poco más	no tak byste si měli trochu víc prostudovat	well you have to find out a bit more

Tabulka 21: Zachování zmírnění FTA – projev 5)

V projevu 6) je zajímavé, že přestože Pablo Iglesias nejdříve uvádí své následné označení europoslanců za „odpad“ slovy „[ten, co takto hovoří o lidech] si zaslouží jen jedno označení“ a okamžitě svou promluvu zmírňuje slovy „přestože je to silné slovo, řeknu ho“, v tlumočení do angličtiny toto zmírnění nejen vypadlo, ale tlumočnice dodala slovo *really*:

Původní promluva ve španělštině	Tlumočení do češtiny	Tlumočení do angličtiny
solamente merece una calificación y aunque sea una palabra fuerte lo voy a decir son ustedes basura	lidech a kdo tak to hovoří eh o lidech a tak jsou prostě ehm takovým odpadem <i>odpadem pokud takto můžete mluvit o lidských bytostech</i>	you are really eh trash if you're referring to humans in this way
[...] respuesta a esos planteamientos propios de la basura es ligeramente hipócrita	[...] myslím si že navíc argumentace těchto tohoto odpadu je trochu pokrytecká	[...] i believe that there is hypocrisy at play
creo que frente a la basura hace falta algo menos de hipocresía	myslím si že tento odpad této sněmovny by měl přestat být pokrytecký	i believe that we need to show less hypocrisy when dealing with all these insults and problems

Tabulka 22: Zmírnění FTA – projev 6)

Na druhou stranu, Iglesias hovoří o poslancích jako o odpadu ještě dvakrát a toto označení v obou těchto případech v tlumočení do angličtiny vypadlo. V tlumočení do češtiny naopak v tomto případě došlo k vynechání zmírnění a celkovému oslabení FTA jako takového a, i přestože se tlumočnice pokusila opravit, i na podruhé byl FTA oslaben. Nicméně v dalších dvou případech již FTA zachovala.

V projevu 14) byl FTA i se svým zmírněním zachován pouze do angličtiny. V tlumočení do češtiny byl FTA oslaben a zmírnění vynecháno:

Původní promluva ve španělštině	Tlumočení do češtiny	Tlumočení do angličtiny
les pediría que dejaran la hipocresía a un lado	tak by rada skutečně měla začít jednat	i would ask them to stop being hypocritical

Tabulka 23: Zmírnění FTA – projev 14)

V projevu 25) v jednom případě FTA v obou tlumočeních vypadl zcela:

Původní promluva ve španělštině	Tlumočení do češtiny	Tlumočení do angličtiny
permítame que le diga que se le pueda aplicar a usted ese refrán de consejos doy que para mí no tengo	to můžeme uplatnit i na vás	could i ask you if you could reaffirm that you're aware of the threat

Tabulka 24: Zmírnění FTA – projev 25), 1. případ

Zde to však jistě zapříčinilo to, že ohrožení tváře je vyjádřeno rčením. V češtině toto španělské rčení nemá ekvivalent a tak není divu, že ho tlumočnice vynechala. Část promluvy však převedla a můžeme jen usuzovat, že zmírnění, které FTA předcházelo, bylo vynecháno pro úsporu času. Také v tlumočení do angličtiny je rčení vynecháno a jeho prostor se tlumočník snaží vyplnit jinou promluvou, která ve výchozím projevu vůbec není. Převedeno je jen zmírnění původního FTA.

V druhém případě z projevu 25) naopak z obou tlumočení vypadlo zmírnění, které je ve výchozí promluvě vyjádřeno nepřímým adresováním „nelze říkat“. Tlumočnice do češtiny i do angličtiny tento FTA převedly prostřednictvím přímého adresování.

Původní promluva ve španělštině	Tlumočení do češtiny	Tlumočení do angličtiny
no se puede decir yo nunca pactaré con los extremistas cuando se está en el gobierno gracias al voto de los independentistas de los antiguos terroristas y de la extrema extrema izquierda	nemůžete říkat já nikdy neuzavřu dohodu s extrémisty když jste ve vládě díky hlasům nacionalistů bývalých teroristů a extrémní levice	you can't say i will never forge an alliance with extremists and go ahead and do exactly that

Tabulka 25: Zmírnění FTA – projev 25), 2. případ

Co se týče práce tlumočnicků s FTA, je tento vzorek příliš malý na to, abychom se z něj snažili vyvozovat obecnější tendence. Navíc řešení jednotlivých FTA tlumočníky se v těchto případech dosti liší – je zde třeba přihlídnout i k tomu, že někdy nemusí představovat výzvu jen to, jak naložit s konkrétním ohrožením tváře, ale jak vidíme u jednoho z případů v projevu 25), prioritou se v daný okamžik může stát, jak vůbec jazykově daný úsek převést. Také je třeba říci, že zmírnění FTA, ať už s ohrožením tváře bylo naloženo jakkoli, bylo do angličtiny ve třech případech z pěti převedeno. V tlumočení do češtiny tomu tak bylo pouze v jednom případě (projev 5)).

Zaznamenali jsme také, že ve třech případech se sám řečník snažil naopak zvýšit míru ohrožení tváře v projevu. Vysvětlujeme si to jako snahu řečníka zviditelnit pro posluchače (dalo by se soudit, že spíše pro voliče než samotného adresáta) dané FTA, které může být, jak jsme podotkli výše, z důvodů pravidel EP málo patrné. Tento jev jsme zaznamenali v projevech 2), 19) a 24).

V případě projevu 2) řečník nazývá socialistické poslance a jejich názory bahnem, které se pokusí překonat:

Původní promluva ve španělštině	Tlumočení do češtiny	Tlumočení do angličtiny
señor presidente va a ser complicado sobrevolar el barro socialista pero lo voy a intentar	bude velice obtížné překonat <tady tu> socialistickou překážku ale pokusím se o tom	president it's gonna be very complicated to react but I'm going to try

Tabulka 26: Zesílení FTA řečníkem – projev 2)

Lze říci, že takové vyjádření je pro prostředí pléna EP poměrně silné, ale nejen, že není nijak zmírněno (přestože vyjádření zdvořilosti na začátku projevu je zachováno, řečník oslovuje předsedajícího), naopak následuje uštěpačná poznámka „ale pokusím se o to“. Ohrožení tváře navíc podtrhuje i smích, který tato poznámka vyvolá u tlumočnice do češtiny.

V projevu 19) řečník zvyšuje ohrožení opakováním slova „jistě“, aby podtrhnul, že zmiňovaný postup je bezpochyby nesprávný:

Původní promluva ve španělštině	Tlumočení do češtiny	Tlumočení do angličtiny
pero caminando como los cangrejos hacia atrás seguro seguro que no vamos a solucionar el problema	my jdeme proti proudu proti proudu jdeme jako raci pozpátku	like crabs walking backwards that's certainly not going to solve the problem

Tabulka 27: Zesílení FTA řečníkem – projev 19)

Nicméně tohoto účinku není dosaženo ani v tlumočení do angličtiny – *certainly* zazní pouze jednou – ani do češtiny, kde se z přepisu sice zdá, že k zvýšení ohrožení tváře dochází opakováním jako ve výchozím projevu, nicméně ve skutečnosti se tlumočnice pouze opravuje a míra ohrožení tváře je tedy v tlumočení slabší.

V případě projevu 24) se oba tlumočníci pokusili o převedení *pero me aguanto* („ale já to snesu“):

Původní promluva ve španělštině	Tlumočení do češtiny	Tlumočení do angličtiny
me duele pero me aguanto	vám se to nepodařilo a mně ano mě to bolí ale zdržím se	you have not done this in an adequate way and i find that that is rather painful to me individually

Tabulka 28: Zesílení FTA řečníkem – projev 24)

Nicméně žádnému z nich se nepodařilo předat ani smysl a už vůbec ne míru ohrožení tváře. Vzhledem k tomu, že v obou případech se jeví, že tlumočníci měli problém primárně s převedením smyslu, dá se zde oslabení míry ohrožení tváře přisuzovat právě problémům s porozuměním nebo jazykovým problémům.

Magnifico a Defrancq (2016: 38) dále vysvětlují své rozdělení FTA identifikovaných ve výchozích projevech na zmírněné a nezmírněné tím, že takto mohou pozorovat, zda oslabování FTA tlumočníky je skutečně výsledkem strategie, a ne přetížení pracovní paměti. Pozorují, že tlumočníci mnohem častěji oslabují původní nezmírněné FTA, z čehož vyvozují, že oslabování je vědomá strategie. To, že tlumočníci s tváří pracují vědomě, dokládá i následující příklad z projevu 13):

Původní promluva ve španělštině	Tlumočení do češtiny	Tlumočení do angličtiny
dijo a propósito del dictador somoza somoza es un hijo de puta pero es nuestro hijo de puta se acuerdan señorías cuando gadafi era nuestro hijo de puta	řekl na adresu diktátora somozy somoza je zkurvysyn ale je to náš zkurvysyn jistě si připomenete že eh zkurvysyn	said on the subject of the dictator somoza somoza is a bastard but he's our bastard and you'll remember when gaddafi was our bastard <i>our son of a gun</i>

Tabulka 29: Vědomá práce s tváří – projev 13)

Vidíme, že přestože tlumočnice do češtiny od začátku používala český ekvivalent španělského *hijo de puta*, přestože je velmi vulgární, tlumočnice do angličtiny se nejdříve rozhodla snížit ohrožení tváře výchozího výrazu. Když však řečník tento výraz použil potřetí, rozhodla se opravit a doplnit *our son of a gun*, který se více přibližuje svou vulgaritu výchozímu FTA.

Tento opravný výraz jsme vyznačili kurzívou, protože se jedná o případ z kategorie Doplnění. V případech Doplnění, které jsme v našem korpusu identifikovali, šlo většinou o snahu tlumočnicků napravit již řečené nebo naopak neřečené, o snahu najít lepší, přesnější vyjádření výchozí promluvy. Dalším příkladem doplnění je převod do češtiny v projevu 1):

Původní promluva ve španělštině	Tlumočení do češtiny	Tlumočení do angličtiny
[el gobierno] ha hecho una cita clandestina con un régimen criminal	kde prostě došlo k tajné schůzce s elementem kriminálním se <i>zástupcem zločinné vlády</i>	[the government] conducted a clandestine meeting with venezuelan ministers

Tabulka 30: Doplnění – projev 1)

Tlumočnice do češtiny nejdříve říká „došlo k tajné schůzce s elementem kriminálním“, kdy FTA zesílí natolik, že sdělení v cílovém jazyce může vyznít až komicky, ale následně se opraví a doplní „se zástupcem zločinné vlády“, které významem i vyzněním odpovídá sdělení ve výchozím jazyce. Tato kategorie tedy svědčí o snaze tlumočnicků předat výchozí promluvu co nejvěrněji, nejen co se týče smyslu sdělení, ale také jeho účinku, a tedy o vědomé práci s tváří. Svědčí také o tom, že tlumočníci kontrolují svůj výstup a v případě potřeby ho opravují.

Přestože jejich počet nebyl nijak vysoký, identifikovali jsme také případy, kdy tlumočníci výchozí FTA zesílili, a to v obou jazykových párech (7 FTA při převodu ze španělštiny do češtiny a 5 FTA při převodu do angličtiny). Na první pohled by mohlo působit zvláště, že tlumočníci některé FTA zesilují. Vyjdeme-li ale ze strategií překladu – tlumočení nejbližší disciplíně, protože se také zabývá převodem mezi jazyky – lze si tento jev jednoduše vysvětlit strategií kompenzace. Jiří Levý, mimo jiné překladatel a teoretik překladu, tuto strategii ve své knize *Umění překladu* (2012: 120) vysvětluje takto: „protože se dílo nutně někde ochudí, je nutno zase jinde je obohatit“. Dále dodává (ibid.: 121), že „není např. nutné, aby v lidové řeči cizímu hovorovému prvku odpovídal hovorový prvek domácí: může ho být užito na jiném místě, jen když celkový ráz promluvy zůstane stejný“. Netvrdíme však, že k takové kompenzaci v tlumočení musí docházet zcela vědomě. Nicméně, jak jsme pozorovali výše, tlumočníci kontrolují, případně opravují, svůj výstup v cílovém jazyce a usilují nejen o věrné předání smyslu sdělení, ale také jeho účinku. Kompenzace je rozhodně jedna z možností, jak tohoto cíle dosáhnout.

Podíváme-li se pak na to, jakými konkrétními způsoby došlo v našem výzkumu k zesílení FTA, vidíme, že k němu došlo:

- a) přidáním slovního druhu, který zvyšuje ohrožení tváře, jako například příslovce míry, přídavného jména nebo částice. V tlumočení do češtiny jsme identifikovali pět takových případů (například v projevu 2), 16)), v tlumočení do angličtiny tři (například v projevu 3) nebo 6)).

Původní promluva ve španělštině	Tlumočení do češtiny	Tlumočení do angličtiny
la comisión no ha hecho nada	komise neudělala vůbec nic	the commission has done nothing

Tabulka 31: Přidání příslovce míry, čeština – projev 2)

Původní promluva ve španělštině	Tlumočení do češtiny	Tlumočení do angličtiny
yo no soy muy aficionada a la demagogia	tady slyšíme velkou demagogii	now i'm no fan of playing to the gallery

Tabulka 32: Přidání přídavného jména, čeština – projev 16)

Původní promluva ve španělštině	Tlumočení do češtiny	Tlumočení do angličtiny
señores del partido popular y de ciudadanos no hagan el ridículo	dámy a pánové strana ciudadános ani lidová strana by neměla dělat toto	so stop being so ridiculous

Tabulka 33: Přidání příslovce míry, angličtina – projev 3)

Původní promluva ve španělštině	Tlumočení do češtiny	Tlumočení do angličtiny
son ustedes basura	a kdo tak to hovoří o lidech a tak jsou prostě ehm takovým odpadem <i>odpadem pokud takto můžete mluvit o lidských bytostech</i>	you are really trash

Tabulka 34: Přidání příslovce míry, angličtina – projev 6)

- b) vynecháním části FTA – podobně jako u zeslabování vynechání části FTA může změnit míru ohrožení tváře, kterou způsobuje. K zesílení FTA pak vede vynechání části promluvy, která měla její celkové vyznění zmírnit, jako například v projevu 3):

Původní promluva ve španělštině	Tlumočení do češtiny	Tlumočení do angličtiny
es ligeramente hipócrita	je trochu pokrytecká	i believe that there is hypocrisy at play

Tabulka 35: Vynechání části FTA – projev 3)

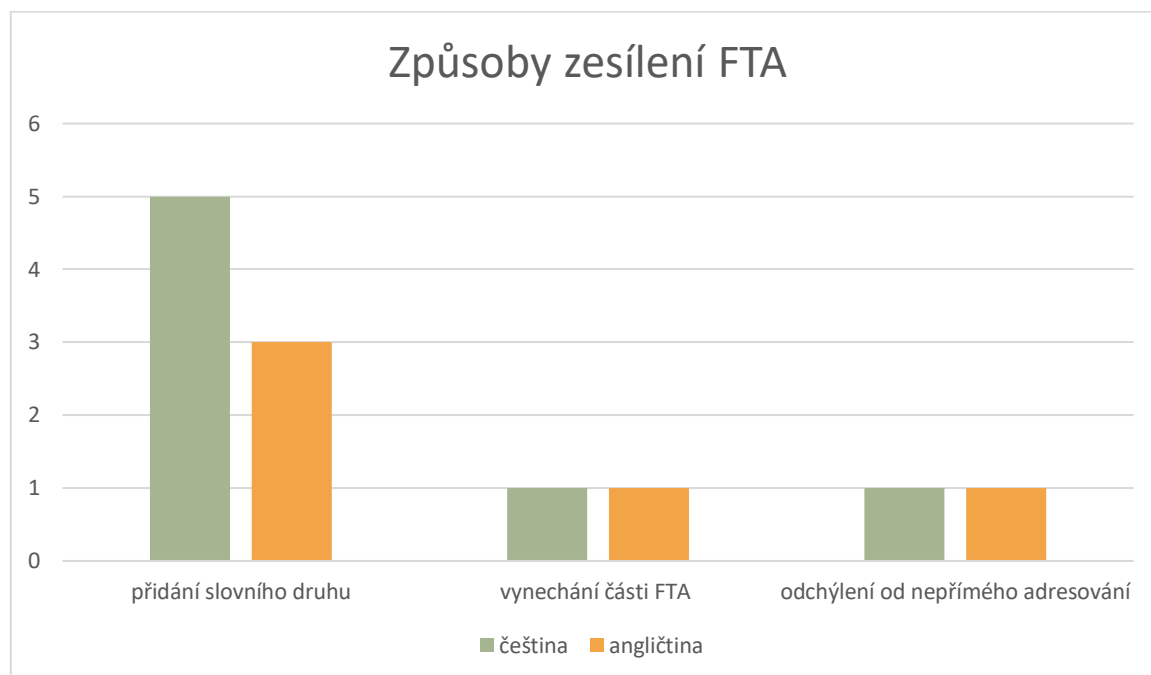
- c) odchýlením se od nepřímého adresování – na rozdíl od zeslabování, kdy ke snížení míry ohrožení tváře vede užití nepřímého adresování místo přímého, použití přímého adresování tam, kde řečník použil nepřímého, vede ke zvýšení míry ohrožení. Jako příklad nám může posloužit tlumočení do angličtiny v projevu 24):

Původní promluva ve španělštině	Tlumočení do češtiny	Tlumočení do angličtiny
no se puede decir yo nunca pactaré con los extremistas cuando se está en el gobierno gracias al voto de los independentistas de los antiguos terroristas y de la extrema extrema izquierda	nemůžete říkat já nikdy neuzavřu dohodu s extrémisty když jste ve vládě díky hlasům nacionalistů bývalých teroristů a extrémní levice	you can't say i will never forge an alliance with extremists and go ahead and do exactly that

Tabulka 36: Odchýlení od nepřímého adresování – projev 24)

V grafu níže jsou graficky znázorněny poměry výskytu jednotlivých způsobů. Oproti oslabování, kde jsme hovořili o strategiích, zde záměrně hovoříme o „způsobech“. Domníváme se totiž, že s oslabením ohrožení tváře tlumočníci pracují více či méně vědomě, zatímco

k zesilování FTA podle nás dochází spíše podvědomě, nebo dokonce nechtěně. Počet případů oslabení vůči počtu zesílení v obou jazykových párech navíc takovou úvahu podporují.

Graf 4: Způsoby zesílení FTA

Jak jsme již zmínili výše, identifikovali jsme v našem korpusu také případy, které Leech nazývá hrubostí (*rudeness*), tedy vulgarismy a výrazy, které bývají v konverzaci tabu. Našli jsme pouze sedm takových případů, vycházíme-li však z předpokladu, že takové vyjadřování je na plénu EP zakázáno, může toto číslo působit překvapivě. Podíváme-li se opět na jednotlivé tyto případy podrobněji, vidíme, že v projevu 8) jak tlumočnice do češtiny, tak tlumočnick do angličtiny výraz *maldita* („zatracená“) vynechali:

Původní promluva ve španělštině	Tlumočení do češtiny	Tlumočení do angličtiny
abandonen de una vez esa maldita gran coalición	ochranu sociálních práv ve jménu velké koalice	give up for once once and for all on the grand coalition

Tabulka 37: Převod vulgarismů – projev 8)

V případě projevu 12), jak jsme již zmínili výše, se nejedná tolik o vulgarismy, jako spíše o výrazy, které jsou v prostředí EP šokující. Ani jeden ze dvou FTA v tomto projevu nebyl do češtiny převeden. Tlumočnice si vypnula mikrofon a začala tlumočit až následující část promluvy. V případě angličtiny byl první FTA zachován, v druhém případě byl vynechán.

Původní promluva ve španělštině	Tlumočení do češtiny	Tlumočení do angličtiny
introducir alimentos y objetos por el ano del detenido	((nádech)) ((vypnutí mikrofonu))	introduce elements into their rectum

Tabulka 38: Převod vulgarismů – projev 12), 1. případ

Původní promluva ve španělštině	Tlumočení do češtiny	Tlumočení do angličtiny
derramar líquido caliente sobre el pene del detenido	((vypnutí mikrofonu))	-

Tabulka 39: Převod vulgarismů – projev 12), 2. případ

Zajímavé jsou FTA obsažené v ukázce z projevu 13). Řečník užil jeden z nejvulgárnějších výrazů vůbec, a to třikrát v krátkém sledu za sebou. Tento výraz je ve všech třech případech v tlumočení do češtiny zachován, zatímco v tlumočení do angličtiny je třikrát převeden méně vulgárním, a tedy méně ohrožujícím způsobem. Nicméně vidíme, že po třetím převedení tlumočnice usoudila, že by FTA měla převést co nejvěrněji, a proto doplnila silnější, tvář více ohrožující výraz *our son of a gun*.

Původní promluva ve španělštině	Tlumočení do češtiny	Tlumočení do angličtiny
dijo a propósito del dictador somoza somoza es un hijo de puta pero es nuestro hijo de puta se acuerdan señorías cuando gadafi era nuestro hijo de puta empezó	řekl na adresu diktátora somozy somoza je zkurvysyn ale je to náš zkurvysyn jistě si připomenete že zkurvysyn začal	said on the subject of the dictator somoza somoza is a bastard but he's our bastard and and you'll remember when gadafi was our bastard <i>our son of a gun</i> he became

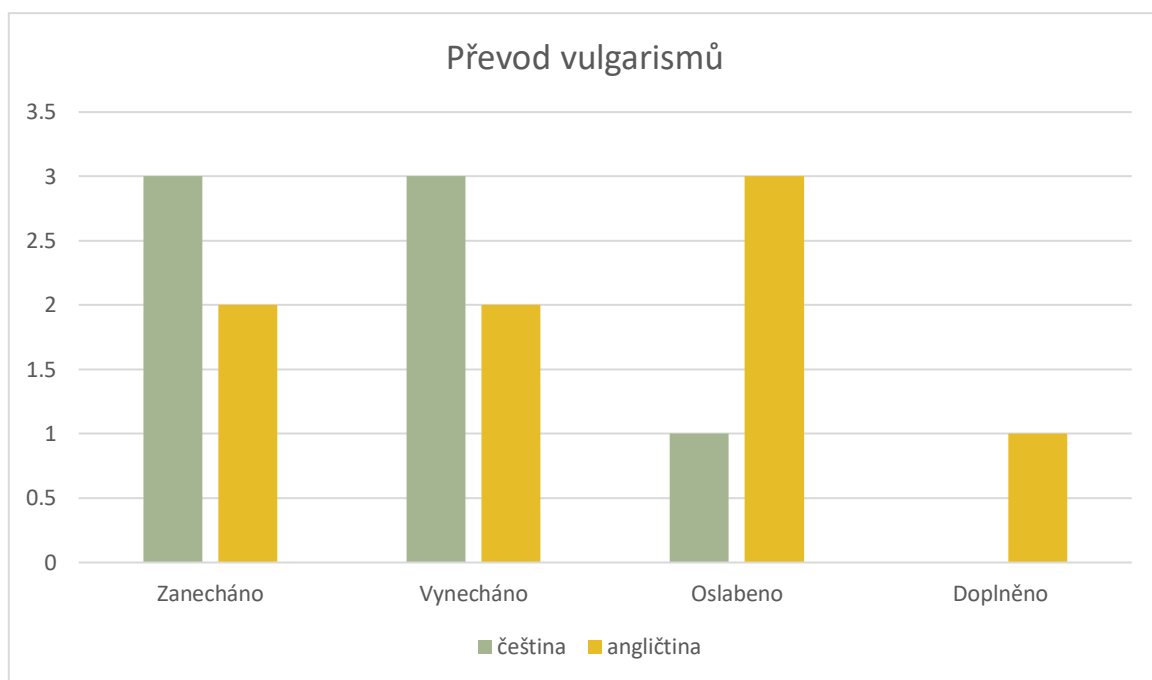
Tabulka 40: Převod vulgarismů – projev 13)

Naopak v případě projevu 22) tlumočník do angličtiny FTA zachoval, zatímco tlumočnice do češtiny ho zmírnila užitím vyššího, spisovnějšího rejstříku.

Původní promluva ve španělštině	Tlumočení do češtiny	Tlumočení do angličtiny
acaso los culos de los diputados no pueden volar durante dos horas en clase turista	je tak nepohodlné pro pozadí poslanců cestovat turistickou třídou	are mps' bums too precious to fly for two hours in tourist class

Tabulka 41: Převod vulgarismů – projev 22)

Celkově byly z těchto sedmi FTA do češtiny tři vynechány, tři zanechány a jeden oslaben. Do angličtiny byly vynechány dva, zachovány dva a tři oslabeny s tím, že jeden FTA vyrovnávající míru ohrožení tváře vůči výchozí promluvě byl v případě projevu 13) doplněn. Tyto výsledky jsou graficky znázorněny v Grafu 5 níže. Abychom zabránili zkreslení výsledků, je třeba dodat, že šest z těchto sedmi výchozích FTA byly proneseny jedním řečníkem, konkrétně Pablem Iglesiasem ze španělské krajně levicové strany Podemos, který si vystavěl na podobně neumírněné rétorice politickou kariéru. Navíc tento vzorek je opět příliš malý na to, abychom mohli vyvozovat tendence, co se převodu vulgarismů ze španělštiny do češtiny nebo ze španělštiny do angličtiny týče.

Graf 5: Převod vulgarismů

3.4 Shrnutí

Z našeho výzkumu vyplývá, že se při převodu FTA v obou jazykových párech tlumočníci řídí v první řadě zásadou věrného překladu – při převodu do cílového jazyka musí být zachován smysl a účinek sdělení ve výchozím jazyce. Tlumočníci jak v české, tak anglické kabině však v našem výzkumu také velmi často FTA vynechávali nebo oslabovali. K vynechání či oslabení došlo v případě převodu do angličtiny téměř v polovině případů (konkrétně ve 49,09 %), v převodu do češtiny dokonce ve více než polovině (konkrétně v 53,22 %). Nezdá se tedy, že by kulturní normy či hodnoty v převodu námi identifikovaných FTA ze španělštiny do češtiny a angličtiny hrály výraznou roli. Obě kabiny pracovaly s FTA velmi podobně. Leo Hickey (2005: 321) ve své stati o zdvořilosti ve Španělsku uvádí, že řada studií zkoumající jazykové prostředky pro vyjádření rozkazů, žádostí atd. ve španělštině se shoduje, že „španělština má různé formy nepřímosti, ale užívá je jinak a méně často než jiné jazyky“. Nicméně na příkladech uvedených výše vidíme, že i v původních španělských promluvách nepřímost byla použita tak, že vedla ke zmírnění vyjádřeného FTA, jako například v projevu 25):

*permítame que le diga*⁶

nebo v témže projevu:

*no se puede decir yo nunca pactaré*⁷.

Zatímco přímost byla použita tak, že vedla ke zvýšení ohrožení tváře adresáta, jako například v projevu 13):

*al menos no mientan a la gente*⁸.

Na druhou stranu Miranda Stewartová zmiňuje studii Marii Placenciové (Placencia 1992: 129 in Stewart 2005: 117), která se zabývá převahou nepřímosti v britské angličtině v porovnání s ekvádorskou španělštinou. Stewartová dále odkazuje na zjištění Márqueze Reitera (2000: 171–172 in Stewart 2005: 117), který také tvrdí, že pro mluvčí britské angličtiny je důležité neoznačovat adresáta jako vykonavatele dané činnosti a minimalizovat tak nároky na něj. Tato charakteristika vyjadřování zdvořilosti v britské angličtině by pak vysvětlovala, proč při převodu zmírněných FTA ve výchozí promluvě, bylo toto zmírnění v převodu do angličtiny zachováno ve třech případech z pěti, zatímco v převodu do češtiny pouze v jednom případě. Jak vysvětluje Stewartová (2005: 118), nepřímá zdvořilost je pro Brity příznačná. Studenti,

---

⁶ „dovolte, abych vám řekl“

⁷ „nelze říkat, já nikdy neuzavřu dohodu“

⁸ „alespoň nelžete lidem“

kterí se učí angličtinu jako cizí jazyk, se s tímto vyjadřováním seznamují již v samých počátcích studia. Učí se používat typické zdvořilostní výrazy jako *could*, *would*, *shall*, *should* atd. proto, aby mohli vyjadřovat návrhy, žádosti nebo pokládat dotazy tak, jak jsou Britové zvyklí, a nehrozilo, že by někoho urazili. Naopak rodilým mluvčím češtiny, jak jsme pozorovali na převodu zmírněných výchozích FTA, taková nepřímost za účelem vyjadřování zdvořilosti není vlastní.

V našem vzorku jsme však identifikovali také případy, kdy se tlumočníci do angličtiny odchýlili od nepřímého adresování obsaženého v původní promluvě a zvýšili ohrožení tváře mluvního aktu tím, že příjemce adresovali přímo. Proto se lze domnívat, že normy specifické pro cílový jazyk a kulturní hodnoty spojené s konkrétní jazykovou komunitou jsou při tlumočení zasedání v EP zatlačeny do pozadí. Do popředí se dostávají normy komunity praxe, odborné komunity (srov. Duflou 2016: 16; a kapitola 5 této práce) tvořené akreditovanými tlumočníky EP, kteří jsou mluvčími různých evropských jazyků, ale účastní se stejných komunikačních situací, nebo komunikačních situací podobného druhu. To jim umožňuje stanovit si vlastní pravidla k úspěšnému výkonu své práce.

Proto bychom mohli hledat vysvětlení našich výsledků – toho, proč tlumočníci do angličtiny, zdá se, zachovávají o několik procent více FTA a zároveň zeslabují, zesilují a vynechávají jich o pár procent méně než tlumočníci do češtiny – někde jinde. Jako možné vysvětlení se nabízí samotná povaha cílových jazyků oproti jazyku výchozímu. Angličtina je často definována jako jazyk, pro který je typická jednoduchost vyjadřování (tj. žádné komplikované slovní struktury), stručnost a výstižnost. David Crystal a Simeon Potter (2019) charakterizují angličtinu jako analytický, tj. relativně neflektivní jazyk. Uvádí, že angličtina používá přídavná jména, která se neskloňují, například *a tall man*, v porovnání s jinými jazyky jako například čeština („vysoký muž“, ale „vysoká žena“) nebo španělština (*un hombre alto*, ale *una mujer alta*). Mezi další dvě základní charakteristiky angličtiny Crystal a Potter (ibid.) zmiňují flexibilitu funkce a otevřenost slovní zásoby. Flexibilitou funkce míní to, že slova lze používat jako podstatná jména i slovesa, což ve většině jiných indoevropských jazyků nelze, protože slovesa a podstatná jména se liší svými koncovkami. Crystal a Potter (ibid.) dále uvádí, že různé slovní druhy, jako například přídavná jména, příslovce, předložky atd., mohou sloužit jako podstatná jména, a že v podstatě jakýkoli slovní druh může změnit svou funkci a být použit jako jiný slovní druh. Co lze v angličtině říci jedním až dvěma slovy, na to je v jiných jazycích potřeba mnohem více slov, někdy i vět. To jsou charakteristiky, které tlumočnickovi do angličtiny dávají výhodu, obzvlášť při tlumočení z jazyků jako je španělština, protože samotná povaha cílového jazyka mu umožňuje šetřit při převodu čas a nezatěžovat svou pracovní

kapacitu, případně využít volnou kapacitu a soustředit ji na jiné úsilí než na produkci (třeba na poslech a analýzu). Oproti tomu čeština je jazyk syntetický, flektivní, který, jak vysvětluje Marie Zouharová (2011), „vyjadřuje syntaktické vztahy ve větě ohýbáním (flexí), tedy skloňováním (deklinací) a časováním (konjugací)“. Zouharová (ibid.) popisuje češtinu jako jazyk se složitým tvaroslovím s nepravidelným ohýbáním – má spoustu odchylek a výjimek. Dá se tedy předpokládat, že oproti tlumočnickovi do angličtiny bude muset tlumočnick do češtiny vynaložit více kapacity na úsilí produkce a tím pádem bude mít méně pracovní kapacity na poslech a analýzu.

Jsme si však také vědomi, že naprostá většina projevů vybraných pro náš výzkum má délku jedné až tří minut, což znamená, že rychlost projevů je velmi vysoká. Přestože jsme uvedli důvody, proč vysoká rychlost projevu nemusí nutně znamenat horší či méně věrný tlumočnický výkon, je třeba brát v úvahu, že tento faktor mohl výsledky částečně zkreslit. Přesto je však z výsledků našeho výzkumu zřejmé, že tlumočníci předávají adresátům promluvy, které ohrožují tvář méně, než jak měl v úmyslu řečník.

3.5 Diskuze

Náš výzkum byl inspirován studií Cédrica Magnifico a Barta Defrancqa (2016), kteří zkoumali, zda tlumočníci pracují s tváří oslabováním FTA obsažených ve výchozí promluvě. Za tímto účelem pracovali s třiceti devíti francouzskými projevy z plenárních zasedání Evropského parlamentu a jejich přetlumočením do angličtiny a nizozemštiny. Nahrávky s přetlumočením se nachází v korpusu EPICG a obsahují celkem 31 473 slov. Zajímalo nás, jaké výsledky by přineslo podobné výzkumné šetření projevů a jejich tlumočení rovněž z pléna EP u jiných jazykových párů. Zvolili jsme proto třicet nahrávek španělských projevů o celkové délce 38:09 minut a 6 245 slov, které jsme zanalyzovali. Magnifico a Defrancq identifikovali ve svém korpusu 183 FTA. My jsme v našem korpusu identifikovali 171 FTA.

Stejně jako Magnifico a Defrancq jsme identifikované FTA rozdělili do kategorií podle toho, jak s nimi tlumočníci pracovali. Vycházeli jsme z předpokladu, že FTA lze buď zachovat, nebo vynechat. Pokud je FTA zachován, může být zachován s ekvivalentním účinkem na adresáta, nebo může být jeho účinek, a tudíž ohrožení tváře, kterou způsobuje, nižší, či dokonce vyšší. Tuto hypotézu jsme si při identifikaci a následném rozdělení jednotlivých FTA do kategorií potvrdili. Dále jsme však pozorovali, že v některých případech tlumočníci mohou do promluvy v cílovém jazyce i přidávat FTA, které ve výchozí promluvě nebyly. Tímto způsobem jsme došli ke stanovení pěti kategorií (Zanechání, Vynechání, Zesílení, Zeslabení a Doplnění), do kterých jsme identifikované FTA zařadili. Tyto kategorie jsme stanovili čistě na základě našich vlastních předpokladů a výzkumu, zcela nezávisle na studii Magnifico a Defrancqa. Až při porovnávání výsledků obou výzkumů jsme shledali, že i Magnifico a Defrancq dospěli k tomu, že tlumočníci při převodu zacházejí s FTA jedním z pěti výše uvedených způsobů.

Magnifico a Defrancq dále rozdělili FTA, které identifikovali, na zmírněné a nezmírněné, aby podrobněji analyzovali, jak tlumočníci s těmito jednotlivými kategoriemi pracují. My jsme však v našem korpusu identifikovali pouze pět původně zmírněných FTA, což je příliš malý vzorek na to, abychom mohli vyvodit obecnější tendence.

Naše výsledky, podobně jako ty Magnifico a Defrancqa, ukázaly, že tlumočníci FTA při převodu nejčastěji zachovávají. V našem případě to bylo 42,69 % FTA ze španělštiny do češtiny a 47,95 % ze španělštiny do angličtiny. Ve studii Magnifico a Defrancqa to bylo dokonce 62,3 % (Magnifico, Defrancq 2016: 38) – autoři uvádějí pouze jeden údaj za oba jazykové páry, které zkoumali. Naše výsledky pro kategorii Zesílení se přibližují výsledkům Magnifico a Defrancqa ještě více. V našem korpusu došlo k zeslabení ve 27,49 % případů převodů do češtiny a ve 25,73 % případů převodů do angličtiny, zatímco Magnifico a Defrancq

udávají ve své studii pro tuto kategorii jednotné číslo 24,6 %. Kde se výsledky těchto dvou výzkumů značně rozcházejí, je však v kategorii úplného vynechání. V našem šetření bylo vynecháno 25,73 % FTA při převodu do češtiny a 23,39 % při převodu do angličtiny. Magnifico a Defrancq ve svém výzkumu identifikovali pouze asi 6,5 % vynechání – neznáme zde přesné číslo, protože autoři uvádí jeden údaj (13,1 %) pro oba jazykové páry a pro obě kategorie vynechání a zesílení dohromady s tím, že v polovině případů došlo k vynechání a v polovině k zesílení (ibid.). Jako vysvětlení tohoto rozdílu mezi oběma výzkumy se nabízí vliv kulturních norem spojených s jednotlivými cílovými jazyky, alespoň v případě jazykových párů s tak odlišnými cílovými jazyky jako francouzština–nizozemština a španělština–čeština, nebo francouzština–angličtina a španělština–čeština. Nicméně výrazný rozdíl ve vynechání FTA vidíme i v případě jazykových párů francouzština–angličtina a španělština–angličtina, kde by se výsledky vzhledem k totožnému cílovému jazyku měly více podobat. Navíc naše výsledky pro jazykový pár španělština–čeština jsou velmi podobné těm pro jazykový pár španělština–angličtina. Proto se jako další vysvětlení nabízí možnost, že pokud korpus Magnifica a Defrancqa obsahuje podobný počet projevů (39) jako ten náš (30), ale jejich korpus obsahuje 31 473 slov, zatímco ten náš 6 245, lze se domnívat, že jimi použité projevy byly delší, a dalo by se proto tedy předpokládat, že i pomalejší (pokud řečník má více času na svůj projev, nemusí mluvit tak rychle).

Při srovnání výsledků pro jednotlivé jazykové páry Magnifico a Defrancq nakonec dochází ke zjištění, že tlumočníci z francouzštiny do angličtiny nepochybně oslabují mnohem více (31,5 %) než tlumočníci z francouzštiny do nizozemštiny (17,2 %) (2016: 40). Z toho autoři vyvozují, že tlumočníci z francouzštiny do angličtiny pracují s FTA jinak, než tlumočníci z francouzštiny do nizozemštiny. Naopak naše výsledky nic podobného u jazykových párů španělština–čeština a španělština–angličtina nenaznačují.

Bohužel, co se týče kategorie Doplnění, Magnifico a Defrancq neuvádějí výsledky, ke kterým došli, a tak v tomto ohledu naše výsledky s jejich nemůžeme porovnat.

Převod nezdvořilosti v tlumočení vyžaduje ještě další výzkum. Vzhledem k rozdílům mezi našimi výsledky a výsledky Magnifica a Defrancqa by bylo zajímavé a rozhodně přínosné provést podobný výzkum na širším počtu jazykových párů než jen na dvou. Zároveň by bylo vhodné takový výzkum doplnit o rozhovory s konkrétními tlumočníky. Jak Magnifico a Defrancq, tak i my se můžeme spíše jen domnívat, do jaké míry tlumočníci s tváří pracují vědomě nebo do jaké míry se snaží dosáhnout ekvivalentního účinku sdělení v cílovém jazyce. Je proto nutné tyto domněnky doplnit o výpovědi dotyčných tlumočnicků.

4. Závěr

Na základě 30 vybraných španělských projevů z plenárních zasedání Evropského parlamentu a jejich přetlumočení do češtiny a angličtiny jsme zkoumali, jak tlumočníci pracují s akty ohrožujícími tvář (FTA). K tomu nás inspirovala podobná studie Cédrica Magnifica a Barta Defrancqa zkoumající, zda tlumočníci skutečně pracují s tváří adresátů tím, že FTA oslabují. My jsme však naši výzkumnou otázku formulovali obecněji. Nehledali jsme důkazy toho, že tlumočníci skutečně oslabují FTA, zjišťovali jsme, jak s nimi vůbec pracují. Podobně jako Magnifico a Defrancq jsme vycházeli z předpokladu, že zdvořilost je důležitým aspektem mezilidské komunikace, který zajišťuje soudržnost lidských společenství. Každý jedinec požívá sebeobrazu, který odráží, co si o něm ostatní členové dané komunity myslí. Obzvlášť se dá předpokládat, že snaha o zdvořilost nebo minimálně o to udržet svůj sebeobraz/sebeobraz adresáta by se měla projevit na zasedáních v Evropském parlamentu, jedné z hlavních institucí Evropské unie, symbolu demokracie v EU a diplomatickém fóru. Jednací řád EP nabádá k uctivému chování a zakazuje urážky při plenárních rozpravách. Za porušení tohoto pravidla hrozí poslancům postih. Nicméně nezdvořilost je v mezilidské komunikaci nejen velmi častá, ale může být považována za zábavnou (srov. Culpeper 2005), dokonce za žádoucí (srov. Tracy 2008). Komunikaci v EP mezi mluvčími různých jazyků zprostředkovává sbor profesionálních tlumočnicků pečlivě vybraných pro tuto práci. Tito profesionální tlumočníci tvoří odbornou komunitu – pracují spolu, mají společný cíl a sdílí nástroje, strategie a způsoby, jak řešit různé situace. To potvrzují i výsledky našeho výzkumu – tlumočníci z české i anglické kabiny při převodu ze španělštiny zacházeli s FTA velmi podobně. Přestože naše zjištění potvrzují, že hlavní zásadou při tlumočení je věrné předání smyslu a účinku výchozího sdělení, náš výzkum také potvrzuje tvrzení Magnifica a Defrancqa, že tlumočníci velmi často (v našem výzkumu až v polovině případů) předávají adresátům promluvy méně ohrožující tvář, než jak původně zamýšlel řečník. Na rozdíl od Magnifica a Defrancqa jsme nicméně pozorovali, že tlumočníci do angličtiny převáděli FTA podobně jako jejich kolegyně z české kabiny, a to přestože kulturní normy mluvčích češtiny jsou odlišné od kulturních norem britských mluvčích. Výzkum v oblasti zdvořilosti totiž ukazuje, že mluvčí britské angličtiny dávají přednost nepřímosti, minimalizování nároků na adresáta a neoznačování adresáta jako vykonavatelů konkrétní činnosti. Tato nepřímost však pro mluvčí češtiny, jak jsme viděli na konkrétních případech,

charakteristická není. Rozdíly v převodu FTA mezi českou a anglickou kabinou zjištěné v našem výzkumu proto lépe vysvětluje odlišná povaha cílových jazyků.

5. Bibliografie

5.1 Sekundární literatura

- AIIC. *Interpreter Workload Study – full report* [online]. aiic.net, February 7, 2002 [cit. 8.5.2020]. Dostupný z WWW: <<http://aiic.net/p/657>>.
- ALLEN, Danielle S. *Talking to Strangers: Anxieties of Citizenship since Brown v. Board of Education*. Chicago: University of Chicago Press, 2004.
- BARIK, Henri C. A Description of Various Types of Omissions, Additions and Errors of Translation Encountered in Simultaneous Interpretation. In LAMBERT, Sylvie; MOSER-MERCER, Barbara (eds). *Bridging the Gap: Empirical research in simultaneous interpretation*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing, 1994, s. 121–138.
- BARTŁOMIEJCZYK, Magdalena. *Face Threats in Interpreting: A Pragmatic Study of Plenary debates in the European Parliament* [online]. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2016 [cit. 9.9.2019]. Dostupný z WWW: <<https://www.sbc.org.pl/dlibra/show-content/publication/edition/390994?id=390994>>.
- BOUSFIELD, Derek. *Impoliteness in Interaction* [online]. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing, 2008. Dostupné z WWW: <https://books.google.cz/books?id=OpI16LXmDMUC&printsec=frontcover&hl=cs&source=gbg_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false>.
- BOUSFIELD, Derek; LOCHER, Miriam A. (eds.). *Impoliteness in language: Studies on its interplay with power in theory and practice*. Berlin/New York: Mouton de Gruyter, 2008.
- BROWN, Penelope; LEVINSON, Stephen C. *Politeness: Some universals in language usage*. Cambridge: Cambridge University Press, 1987.
- CULPEPER, Jonathan. Impoliteness and Entertainment in the Television Quiz Show: ‘The Weakest Link’. *Journal of Politeness Research. Language, Behaviour, Culture*. 2005, roč. 1, č. 1, s. 35–72.
- CULPEPER, Jonathan. *Impoliteness: Using Language to Cause Offence* [online]. Cambridge: Cambridge University Press, 2011a. Dostupné z WWW: <<https://books.google.cz/books?id=tKeHic50MP4C&pg=PA6&lpg=PA6&dq=impoliteness+strategic,+systematic&source=bl&ots=vNPDUTdxDS&sig=ACfU3U2-PAr6Cm5kkSuKJKFtDEYHdUIv8w&hl=cs&sa=X&ved=2ahUKEwiUtKrJ2JzpAhX>>.

Nm6QKHfLWAvOQ6AEwA3oECAYQAQ#v=onpage&q=impoliteness%20strategic%2C%20systematic&f=false>.

CULPEPER, Jonathan. 'It's not what you said, it's how you said it!': Prosody and impoliteness [the final draft, online]. In Linguistic Politeness Research Group (eds.). *Discursive Approaches to Politeness*. Berlín: De Gruyter Mouton, 2011b, s. 57–83. Dostupný z WWW:

<https://eprints.lancs.ac.uk/id/eprint/69307/1/Prosody_and_impoliteness_Culpeper.pdf>

CULPEPER, Jonathan; BOUSFIELD, Derek; WICHMANN, Anne. Impoliteness revisited: with special reference to dynamic and prosodic aspects. *Journal of Pragmatics*. 2003, roč. 35, s. 1545–1579.

CULPEPER, Jonathan; MARTI, Leyla; MEI, Meilian; NEVALA, Minna; GILA, Schauer. Cross-cultural variation in the perception of impoliteness: a study of impoliteness events reported by students in England, China, Finland, Germany and Turkey. *Intercultural Pragmatics* [online]. 2010, roč. 7, č. 4, s. 597–624. Dostupný z WWW: <<https://www.degruyter.com/view/journals/iprg/7/4/article-p597.xml>>.

CRYSTAL, David; POTTER, Simeon. *English Language* [online]. Encyclopædia Britannica, inc., August 22, 2019 [cit. 26.5.2020]. Dostupný z WWW: <<https://www.britannica.com/topic/English-language>>.

DE SWAAN, Abram. The language predicament of the EU since the enlargements. *Sociolinguistica*. 2007, roč. 27, s. 1–21.

DUFLOU, Veerle. Be(com)ing a Conference Interpreter: An ethnography of EU interpreters as a professional community. Amsterdam: John Benjamins Publishings, 2016, s. 8–34.

GILE, Daniel. Issues in Interdisciplinary Research into Conference Interpreting. In ENGLUND DIMITROVA, Birgitta; HYLTENSTAM Kenneth (eds.). *Language Processing and Simultaneous Interpreting: Interdisciplinary Perspectives*. Amsterdam: John Benjamins Publishings, 2000, s. 89–106.

GILE, Daniel. Local cognitive load in simultaneous interpreting and its implications for empirical research. *Forum* [online]. 2008, roč. 6, č. 2, s. 59–77. Dostupné z WWW: <https://www.researchgate.net/profile/Daniel_Gile/publication/292951692_Local_Cognitive_Load_in_Simultaneous_Interpreting_and_its_Implications_for_Empirical_Research/links/573f297708ae298602e8ee01/Local-Cognitive-Load-in-Simultaneous-Interpreting-and-its-Implications-for-Empirical-Research.pdf>.

- GOFFMAN, Erwing. *Interaction Ritual: Essays in Face to Face Behaviour* [online]. New Jersey: Aldine Transaction, 2005. Dostupné z WWW: <https://books.google.cz/books?id=qDhd138pPBAC&printsec=frontcover&hl=cs&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false>.
- HICKEY, Leo. Politeness in Spain: Thank But No ‘Thanks’. In HICKEY, Leo; STEWART, Miranda (eds.). *Politeness in Europe*. Clevedon: Multilingual Matters, 2005, s. 317–330.
- IGLESIAS FERNÁNDEZ, Emilia. Making Sense of Interpreting Difficulty Through Corpus-Based Observation. In ZWISCHENBERGER, Cornelia; BEHR, Martina (eds.). *Interpreting Quality: A Look Around and Ahead* [online]. Berlin: Frank & Timme GmbH, 2015, s. 35–66. Dostupný z WWW: <https://books.google.cz/books?id=P_hNCgAAQBAJ&printsec=frontcover&hl=cs&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false>.
- JONES, Roderick. *Conference Interpreting Explained*. Manchester: St. Jerome Publishing, 2007.
- KADERKA, Petr; SVOBODOVÁ, Zdeňka. *Jak přepisovat audiovizuální záznam rozhovoru? Manuál pro přepisovatele televizních diskusních pořadů* [online]. ÚJČ AV ČR, v. v. i.: 2008–2015 [cit. 10.4.2020]. Dostupný z WWW: <http://ujc.dialogy.cz/?q=node/89#_ÚVOD>.
- KECSKES, Istvan. Intercultural Impoliteness. *Journal of Pragmatics* [online]. 2015, roč. 86, s. 43–47. Dostupné z WWW: <<https://www.albany.edu/faculty/ikecskes/files/intercultural%20impoliteness%20JoP.pdf>>.
- KENT, Stephanie J. (2009). A discourse of danger and loss. Interpreters on interpreting for the European Parliament. In STERN, Ludmila; OZOLINS, Uldis; HALE, Sandra B. (eds.). *The Critical Link 5: Quality in interpreting: A shared responsibility* [online]. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing, 2009, s. 55–70. Dostupné z WWW: <https://books.google.cz/books?id=z29XsYYPDNEC&pg=PA55&lpg=PA55&dq=A+discourse+of+danger+and+loss.+Interpreters+on+interpreting+for+the+European+Parliament&source=bl&ots=L0MKfWdsKm&sig=ACfU3U2xOQvLhd6XBJM2ilqbLcjKTrwXxw&hl=cs&sa=X&ved=2ahUKEwj_656ArZ_pAhURmxQKHauOAEIQ6AEwA3oECAgQAQ#v=onepage&q&f=false>.
- KIENPOINTNER, Manfred. Varieties of rudeness: Types and functions of impolite utterances. *Functions of Language*. 1997, roč. 4, s. 251–287.

- KNAPP-POTTHOFF, Annelie; KNAPP, Karlfried. Interweaving Two Discourses. In HOUSE, Juliane; BLUM-KULKA, Shoshana (eds.). *Interlingual and Intercultural Communication: Discourse and Cognition in Translation and Second Language Acquisition Studies* [online]. Tübingen: Gunter Narr Verlag, 1986, s. 151–168. Dostupné z WWW: <https://books.google.cz/books?id=CZXcTzFLDuwC&printsec=frontcover&hl=cs&source=gbg_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false>.
- LAKOFF, Robin Tolmach. *Talking power: The Politics of Language in Our Lives*. New York: Basic Books, 1990.
- LEE, Tac-Hyung. Speech Proportion and Accuracy in Simultaneous Interpretation from English into Korean. *Meta*. 1999, roč. 44, č. 2, s. 260–267.
- LEECH, Geoffrey. *Principles of pragmatics*. London: Longman, 1983.
- LEECH, Geoffrey N. *The Pragmatics of Politeness* [online]. New York: Oxford University Press, 2014. Dostupný z WWW: <https://books.google.cz/books?id=cCyTAwAAQBAJ&printsec=frontcover&hl=cs&source=gbg_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false>.
- LEVÝ, Jiří. *Umění překladau*. Praha: Apostrof, 2012.
- LOUPAKI, Elpida. Shifts of involvement in translation: The case of European Parliament Proceedings. In Muñoz-Calvo M.; Buesa-Gómez C.; Ruiz-Moneva M. Ángeles (eds.). *New trends in translation and cultural identity*, 105–116. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing, 2008.
- MAGNIFICO, Cédric; DEFRANCQ, Bart. Impoliteness in Interpreting: A Question of Gender? *The International Journal of Translation and Interpreting Research* [online]. 2016, roč. 8, č. 2, s. 26–45 [cit. 9.9.2019]. Dostupný z WWW: <<http://www.trans-int.org/index.php/transint/article/view/532/253>>.
- MARZOCCHI, Carlo. The case for an institution-specific component in interpreting research. *The Interpreters' Newsletter*. 1998, roč. 8, s. 51–74.
- MONTI, Cristina; BENDAZZOLI, Claudio; SANDRELLI Annalisa; RUSSO, Mariachiara. Studying Directionality in Simultaneous Interpreting through an Electronic Corpus: EPIC (European Parliament Interpreting Corpus). *Meta* [online]. 2005, roč. 50, č. 4. Dostupný z WWW: <<https://www.erudit.org/en/journals/meta/1900-v1-n1-meta1024/019850ar.pdf>>.
- PÖCHHACKER, Franz. *Introducing Interpreting Studies*. Londýn/ New York: Routledge, 2004.

- SAICOVÁ ŘÍMALOVÁ, Lucie. *Pragmatika: Studijní příručka*. Praha: Karolinum, 2014.
- SHLESINGER, Miriam. Effects of Presentation Rate on Working Memory in Simultaneous Interpreting. *The Interpreters' Newsletter*. 2003, roč. 12, s. 37–49.
- STEWART, Miranda. Politeness in Britain: 'It's Only a Suggestion...' In HICKEY, Leo; STEWART, Miranda (eds.). *Politeness in Europe*. Clevedon: Multilingual Matters, 2005, s. 116–129.
- TRACY, Karen. "Reasonable Hostility": Situation-appropriate face-attack. *Journal of Politeness Research Language Behaviour Culture* [online]. 2008, roč. 4, č. 2, s. 169–191. Dostupný z WWW: <https://www.researchgate.net/publication/274434250_Reasonable_Hostility_Situation-appropriate_face-attack>.
- VÍCHOVÁ, Eva. *Ke konceptu odborné komunity: narativní přehled* [online]. Brno, 2016. 117 s. Magisterská diplomová práce. Masarykova Univerzita, Filozofická fakulta, Ústav české literatury a knihovnictví, Kabinet informačních studií a knihovnictví. Vedoucí práce PhDr. Michal Lorenz, Ph.D. [cit. 10.4.2020]. Dostupný z WWW: <https://is.muni.cz/th/sqot0/TISK_Vichova_DP_final.pdf>.
- VUORIKOSKI, Anna-Riitta. A voice of its citizens or a modern Tower of Babel? The quality of interpreting as a function of political rhetoric in the European Parliament. *Neuphilologische Mitteilungen* [online]. 2005, roč. 106, č. 2, s. 229–233. Dostupný z WWW: <<https://www.jstor.org/stable/43344132>>.
- WALLACE, P. D. *Knowledge management: historical and cross-disciplinary themes*. 2nd edition. Westport, CT: Libraries Unlimited, 2007, s. 38.
- WIERZBICKA, Anna. *Cross-cultural Pragmatics: The Semantics of Human Interaction* [online]. Berlín: Walter de Gruyter, 2003. Dostupný z WWW: <https://books.google.cz/books?id=hpG6PBljIAC&printsec=frontcover&hl=cs&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false>.
- WENGER, Etienne. *Communities of Practice: Learning, Meaning, and Identity*. Cambridge: Cambridge University Press, 1999, s. 73–83.
- ZOUHAROVÁ, Marie. *Charakteristika jazykových plánů češtiny* [online]. Metodický portál RVP.CZ, 27.5.2011 [cit. 26.5.2020]. Dostupný z WWW: <<https://clanky.rvp.cz/clanek/k/g/12547/CHARAKTERISTIKA-JAZYKOVYCH-PLANU-CESTINY.html/>>.

5.2 Internetové stránky

Jednací řád Evropského parlamentu [online]. Evropský parlament, poslední aktualizace 19. prosince 2019 [cit. 11.4.2020]. Dostupný z WWW:

<https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/RULES-9-2020-02-03-TOC_CS.html>.

O parlamentu: Mnohojazyčnost v Evropském parlamentu [online]. Evropský parlament, n.d. [cit. 31.5.2020]. Dostupný z WWW: <<https://www.europarl.europa.eu/about-parliament/cs/organisation-and-rules/multilingualism>>.

The Sounds of English and the International Phonetic Alphabet [online]. Antimoon: How to Learn English Effectively, n.d. [cit. 22.5.2020]. Dostupný z WWW: <<http://www.antimoon.com/how/pronunc-soundsipa.html>>.

6. Přílohy